

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali-alan koulutusohjelma

Ida Kotimäki

TÄMÄ MAA ON LAINASSA LAPSILTAMME

Opas kestävään kehitykseen ja kestävä kehityksen kasvatukseen
päiväkodissa

Opinnäytetyö
Marraskuu 2015

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
(013) 260 600

Tekijä(t)
Kotimäki, Ida

Nimeke
TÄMÄ MAA ON LAINASSA LAPSILTAMME – Opas kestävään kehitykseen ja kestävän kehityksen kasvatukseen päiväkodissa

Toimeksiantaja
Päiväkotik Oskari

Tiivistelmä

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö käsittelee kestävää kehitystä ja kestävän kehityksen kasvatusta päiväkodissa. Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa. Kestävä kehitys voidaan jakaa neljään eri näkökulmaan, joita ovat ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Lisäksi opinnäytetyössä tarkastellaan kestävyiden kulttuuria.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii päiväkotik Oskari. Päiväkotik toivoi opasta, joka ei keskittyisi ainoastaan kierrättämiseen, vaan kertoisi muistakin kestävän kehityksen näkökulmista. Oppaan tietoperusta rajautui laajasta aineistosta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi aihetta käsittelevä opas päiväkotik Oskarin käyttöön. Oppaan tavoitteena on antaa tietoa kestävästä kehityksestä sen neljästä eri näkökulmasta sekä tarjota konkreettisia vinkkejä siihen, kuinka kestävän kehityksen kasvatusta voi päiväkodin käytännön työssä toteuttaa. Oppaan on tarkoitus olla tiivis, helposti lähestyttävä tietopaketti, joka auttaa alkuun kestävän kehityksen mukaisessa varhaiskasvatuksessa ja tekee aiheesta helposti lähestyttävän.

Kieli
suomi

Sivuja 39
Liitteet 2
Liitesivumäärä 18

Asiasanat

kestävä kehitys, varhaiskasvatus, kestävän kehityksen kasvat

THESIS
November 2015
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80220 JOENSUU
FINLAND
+358 13 260 600

Author (s)
Kotimäki, Ida

Title
THIS WORLD IS BORROWED FROM OUR CHILDREN – A Guide Book about Sustainability and Sustainable Early Childhood Education in a Day Care

Commissioned by
The Day Care Center Oskari

Abstract

This functional thesis focuses on sustainable development and sustainability in early childhood education. Sustainable development is advancement that ensures the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. Sustainable development can be divided in four subclasses which are ecological, economic, social and cultural sustainability. Furthermore, this thesis surveys the culture of sustainability.

The thesis is commissioned by the day care center Oskari. The day care center hoped for a guide book that does not only concentrate on recycling but would also introduce other views of sustainable development. The data of the guide book was delimited from an extensive amount of material by using a descriptive literature overview.

The output of the thesis is a guide book about sustainability for the day care center Oskari. The aim of the guide book is to share information about sustainability from its four different views and to provide practical tips about achieving sustainable early childhood education in the daily work of the day care center. This guide book is meant to be a compact, easily approached package of information. It eases achieving sustainable early childhood education and makes the topic easier to approach.

Language
Finnish

Pages 39
Appendices 2
Pages of Appendices 18

Keywords

sustainability, early childhood education, sustainable early childhood education

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	6
2	Varhaiskasvatus	7
3	Kestävä kehitys.....	8
3.1	Ekologinen kestävyys.....	10
3.2	Taloudellinen kestävyys	11
3.3	Sosiaalinen kestävyys	12
3.4	Kulttuurinen kestävyys	15
3.5	Kestävyyden kulttuuri	18
4	Kestävän kehityksen kasvatus	20
5	Aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset ja oppaat	22
6	Opinnäytetyön toteutus	23
6.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	23
6.2	Oppaan suunnittelu	26
6.3	Oppaan toteutus.....	27
6.4	Tämä maa on lainassa lapsiltamme	29
7	Pohdinta.....	30
7.1	Opinnäytetyöprosessin arviointi	30
7.2	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	33
7.3	Kehittämisideoita.....	34
	Lähteet.....	36

Liitteet

Liite 1	Toimeksiantosopimus
Liite 2	Tämä maa on lainassa lapsiltamme – opas kestävään kehitykseen ja kestävä kehityksen kasvatukseen päiväkodissa

"Emme ole perineet tätä maata esi-isiltämme, vaan se on lainassa lapsiltamme"

(Amerikan alkuperäiskulttuurien sanonta)

(Engelman 2013, 21)

1 Johdanto

Kestävä kehitys on ajankohtainen ja merkittävä aihe, myös päiväkodeissa. Ympäristön kestävän kehityksen turvaaminen on määritetty yhdeksi YK:n vuosituhattavoitteista (United Nations 2015a, 52) ja kestävää kehitystä edistävä kasvatust on ollut esillä muun muassa Suomen kestävän kehityksen toimikunnan strategiassa ja toimeenpanosuunnitelmassa vuosille 2006–2014 (Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto 2006). Esillä olosta huolimatta, käytännön työssä puhe kestävästä kehityksestä tuntuu usein kääntyvän puheeksi siitä, kuinka jätteitä kierrätetään.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli luoda opas kestävästä kehityksestä ja kestävän kehityksen kasvatuksesta päiväkodissa. Opinnäytetyö on toteutettu toimeksiantona päiväkotia Oskarille. Aihe valikoitui oman mielenkiintoni pohjalta ajankohtaisen teeman ympärille. Toimeksianto rakentui päiväkotia Oskarin henkilökunnan kanssa käytyjen keskustelujen myötä oppaaksi, joka ei keskity pelkästään kierrätykseen ja ekologiseen kestävyyteen vaan esittelee monipuolisesti mutta tiivistetysti kestävä kehityksen kaikkia näkökulmia. Kestävä kehitys voidaan jaotella ekologiseen, taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyyteen (Ympäristöministeriö 2013a).

Tutkimusten perusteella kestävä kehitys on jäänyt vaille konkreettista sisältöä ja merkitystä. Kestävän kehityksen paikalliset prosessit innostavat ihmisiä, mutta eivät juuri uudista paikallisia käytäntöjä tai rakenteita kohti kestävämpää yhteiskuntaa. (Häikiö 2012, 151.) Tämän vuoksi koin tarpeelliseksi luoda oppaan, joka esittelee helposti lähestyttäviä käytännön vinkkejä siihen, kuinka kestävä kehitys voi varhaiskasvatuksessa toteuttaa. Arvot ja asenteet opitaan jo ennen kouluikää, ja lapsena opitut kestävät elämäntavat kulkevat yksilön mukana koko eliniän. Kestävän elämäntavan omaksuneista lapsista kasvaa vastuullisia, aktiivisesti yhteiskuntaan vaikuttavia kansalaisia (Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto 2006, 20).

2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on lasten kasvua, kehitystä ja oppimista tukeva kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus, jonka tavoitteena on edistää lapsen hyvinvointia (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015a). Varhaiskasvatuslaissa määritellään varhaiskasvatuksen olevan ammatillista ja suunnitelmallista, viranomaisten valvonnassa tapahtuvaa toimintaa. Sille on laissa määritelty kymmenen tavoitetta, jotka liittyvät muun muassa lapsen vuorovaikutussuhteisiin, osallisuuteen, varhaiskasvatusympäristöön, yhdenvertaisuuteen ja myönteisiin oppimiskokemuksiin. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.) Varhaiskasvatuksen ohjenuorana toimii lapsilähtöisyys, eli lasten tarpeiden ja näkökulmien ensisijainen huomioonottaminen. Lapsilähtöisyyden avulla lapsi voi aikuisen tukemana ja ohjaamana luoda omakohtaisia merkityksiä sekä vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ikätasolle sopivalla tavalla. (Kalliala 2012, 47–48.)

Varhaiskasvatus on tavoitteellista toimintaa, jota ohjaavat valtakunnalliset sekä lapsen omat, henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015b). Varhaiskasvatussuunnitelmien avulla seurataan lapsen kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvien tavoitteiden toteutumista (Varhaiskasvatuslaki 36/1973). Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma pyrkii edistämään varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista sekä luomaan edellytyksiä varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi. Sen tavoitteena on lisätä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta, vanhempien osallisuutta varhaiskasvatuspalveluissa sekä moniammatillista yhteistyötä lasta ja perhettä tukevien palveluiden kesken. (Stakes 2005, 7.)

Laki velvoittaa kunnan järjestämään varhaiskasvatuspalveluja asukkailleen (Varhaiskasvatuslaki 36/1973). Varhaiskasvatukseen voivat osallistua alle kouluikäiset lapset. Vanhemmat voivat päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuspalveluja tarjotaan päiväkodeissa, perhepäivähoitona sekä kerho- ja leikkitoimintana. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.) Päiväkoti on tavoitteellista varhaiskasvatusta varten varattu tila (THL 2015a). Kuntien

lisäksi myös yksityiset toimijat, seurakunnat ja järjestöt voivat tarjota varhaiskasvatuspalveluita. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.)

3 Kestävä kehitys

Kestävä kehitys nostettiin esille ensimmäisen kerran vuonna 1987. Tällöin Norjan pääministeri Gro Harlem Brundlantin johtama YK:n Ympäristön ja kehityksen maailmankomissio määritteli kestävän kehityksen olevan ”kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa” (WCED 1987). Samaa määritelmää käytettiin myös YK:n Rion konferenssissa vuonna 1992, jolloin kestävä kehitys määriteltiin kansainvälisellä sopimuksella kaiken yhteiskunnallisen päätöksenteon ja toiminnan lähtökohdaksi ja tavoitteeksi. Sopimuksen tavoitteena on osallistaa kaikki yhteiskunnalliset toimijat, myös kansalaiset ja erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevat määrittelemään kestävän kehityksen merkitystä ja tavoittelemaan sitä. Kansalaisosallistumisen nähdäänkin olevan kestävän kehityksen saavuttamisen peruslähtökohta ja edellytys (Häikiö 2012, 150–151.)

Rion julistuksessa kestävän kehityksen periaatteisiin kirjattiin kolme politiikka-
kaulottuvuutta: ympäristönsuojelu, taloudellisen vaurauden tavoittelu ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus (Rouhinen 2013, 140). YK:n huippukokouksessa, joka järjestettiin New Yorkissa 25–27.9.2015, jäsenmaat sopivat kestävälle kehitykselle 17 uutta maailmanlaajuista tavoitetta. Tavoitteet ovat voimassa seuraavat 15 vuotta. Tavoitteisiin lukeutuvat muun muassa hyvä terveys ja hyvinvointi, tasa-arvoinen koulutus, sukupuolten välinen tasa-arvo, epätasa-arvon vähentäminen, ympäristöteot sekä vastuullinen kulutus. YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman tavoitteena on äärimmäisen köyhyyden poistaminen ja kestävän kehityksen turvaaminen. (United Nations 2015b, 2, 14.)

Kestävä kehitys on määritelty myös utopiaksi, joka pohjautuu yleismaailmalliseen ideaan nykyistä paremmasta maailmasta ja muutoksen suunnasta (Häikiö 2012, 150). Kestävä kehitys perustuu siihen, kuinka kaikille ihmisille voidaan

tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti tarjota kohtuullisen elämän edellytyksiä tällä rajallisella maapallolla (Engelman 2013, 23). Kestävä kehitys ei voi olla luontoa tai ympäristöä tuhoavaa. Se edellyttää ihmisarvon kunnioittamista, yksilöiden yhdenvertaista ja oikeudenmukaista kohtelua sekä yksilönvapautta. (Arajärvi 2011, 93.) Kestävä kehitys voidaan saavuttaa globaalin vastuun, yhdessä tekemisen, ylisukupolvisen ajattelun sekä tietojen ja taitojen luovan käytön avulla (Ympäristöministeriö 2013b).

Nykyisin kestävyydellä viitataan usein toimintatapaan, joka on ympäristön kannalta hieman parempi kuin muut vaihtoehdot. Tämän kaltainen kestävyys uhkaa kuitenkin vaarantaa ihmisen terveyden ja ravinnonsaannin kannalta elintärkeät ekosysteemipalvelut. (Engelman 2013, 20.) Ekosysteemipalvelut ovat luontotyyppien, eli eri maa- ja vesialueiden muodostamia kokonaisuuksia, joista ihminen saa aineellista ja aineetonta hyötyä (Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus SYKE 2013). Kestävän kehityksen tavoitteena on taata kaikille ihmisille tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti kohtuullisen elämän edellytykset ottaen samalla huomioon maapallon biologiset ja fysikaaliset rajoitukset. (Engelman 2013, 19–23.)

Konkreettisesti kestävä kehityksen edistäminen vaatii yhteistä tahtoa selvittää ongelmat. Ongelmien selvittämiseksi tarvitaan ymmärrystä, osaamista ja jatkuvaa oppimista. Muutosta saadaan aikaan vastuunottajien, muutoksen tekijöiden, johtajien ja edelläkävijöiden avulla. Kestävän kehityksen edistämiseksi tarvitaan arvojen ja asenteiden uudistumista, tehokkaampaa ja tiiviimpää yhteistä toimintaa ja yhteiskunnallista ohjausta sekä vaikuttavampia toimintatapoja. Ympäristöministeriö on Suomen kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksessa määritellyt kestäville kehitykselle tavoitteet, joita ovat yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin, vaikuttavien kansalaisten yhteiskunta, työtä kestävästi, kestävät yhdyskunnat ja päätöksenteko, hiilineutraali yhteiskunta, resurssiviisas talous, luonnon kantokykyä kunnioittavat elämäntavat ja luontoa kunnioittava päätöksenteko. (Ympäristöministeriö 2013b.)

Suomen kestävä kehityksen toimikunta määrittelee kestävä kehityksen olevan jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta eri aluetasoilla. Toimikunta

on rajannut kestäväälle kehitykselle kolme ulottuvuutta, joita ovat ympäristöta-
loudellinen, kulttuurinen ja yhteiskunnallinen. Maailmanpankin pääjohtaja Ismail
Serageld taas on määritellyt kestäväen kehityksen tarkoittavan sitä, että jätämme
tuleville sukupolville yhtä paljon mahdollisuuksia kuin meillä on ollut, ellei jopa
enemmän. Mahdollisuudet jaetaan neljään pääomalaan joita ovat inhimillinen,
fyysinen, sosiaalinen ja luontopääoma. Kestävä kehitys voidaan jakaa neljään
eri näkökulmaan, joita ovat ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen
kestävyys. (Ympäristöministeriö 2013a.)

Tässä opinnäytetyössä käytän hyödykseni YK:n maailmankomission määritel-
mää kestävästä kehityksestä. Tarkastelen kestävää kehitystä sen kaikista nel-
jästä näkökulmasta painottaen erityisesti sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä.
Otan huomioon kestäväen kehityksen vaaliman tasa-arvoisuuden ja oikeuden-
mukaisuuden sekä inhimillisyyden. Tarkastelun pohjana käytän pohdintaa siitä,
mikä on varhaiskasvatuksen kannalta oleellista tietoa kestävästä kehityksestä.

3.1 Ekologinen kestävyys

Ekologinen kestävyys liittyy maapallon elinkelpoisena säilymisen turvaamiseen
(Suomen YK-liitto 2015). Se pyrkii raaka-aineiden ja energian säästämiseen
sekä saastuttamisen minimoimiseen (Åhlberg 1998, 82–83). Ekologisen kestä-
vyyden tavoitteena on, että kehitys tapahtuu luonnon asettamien rajojen mu-
kaan (Ulkoasiainministeriö & Ympäristöministeriö 1987, 26). Esimerkiksi Suo-
messa yksilöt kuluttavat huomattavasti enemmän luonnonvaroja kuin maapallo
niitä tuottaa. (Häikiö 2012, 154). Tänä vuonna maailman ylikulutuspäivä tuli vas-
taan jo 13.elokuuta. Ylikulutuspäivä on vuoden alusta laskettuna se päivä, jol-
loin ihmiset ovat kuluttaneet maapallon vuodessa tuottamat luonnonvarat. Yliku-
lutus aiheuttaa muun muassa metsäkatoa, kuivuutta, luonnon monimuotoisuu-
den katoamista ja makean veden puutetta. (WWF 13.8.2015.)

Puhdas ympäristö on osa hyvää elämää. Puhdas ilma ja vesi ovat ihmisen pe-
rustarpeita. (Hälonen 2011, 32.) Luonnonvaroja, kuten energiaa, raaka-aineita,
vettä ja maata tulisi ekologisen kestävyyden mukaan käyttää niin, että niitä jäisi

mahdollisimman paljon myös tulevien sukupolvien käyttöön ja että tulevat sukupolvet saavat niiden avulla tyydytettyä omat tarpeensa. Ihminen on puuttunut luonnon järjestelmiin muun muassa kääntämällä vesireittien suuntia, louhimalla mineraaleja, päästämällä lämpöä ja vahingollisia kaasuja ilmakehään sekä geenimanipulaatiolla. Ekologisesti kestävä kehityksen tavoitteena on olla vaarantamatta maapallon elämää ylläpitäviä luonnollisia järjestelmiä. (Ulkoasiainministeriö & Ympäristöministeriö 1987, 26–28.)

Varhaiskasvatuksessa ekologinen kestävyys näkyy ruoka- ja jätehuoltoon, puhtauteen, energian- ja vedenkulutukseen, päiväkodin tiloihin sekä erilaisiin hankintoihin liittyvissä ratkaisuissa. Ekologista kestävyyttä edistävässä päiväkodissa suositaan lähi- ja luomuruokaa sekä tutustutaan lasten kanssa siihen, mistä ruoka tulee. Päiväkodissa käytetään ympäristöystävällisiä pesuaineita ja suositaan materiaalien uusiokäyttöä sekä pyritään vähentämään kertakäyttökulutusta. Jätteet kierrätetään ja tavaroita kunnostetaan ja korjataan niiden käyttöiän maksimoimiseksi. (Rosenberg 1993, 43–45, 49, 53, 57–61.)

3.2 Taloudellinen kestävyys

Taloudellinen kestävyys tähtää tasapainoiseen kasvuun, joka ei pitkällä aikavälillä perustu velkaantumiseen tai varantojen hävittämiseen (Ympäristöministeriö 2013a). Kestävä talous pohjautuu ihmisen kestävä hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantamiseen nykyisen aineellisen kulutuksen kasvattamisen sijasta. Kasvu ja kehitys eivät ole sidoksissa toisiinsa, vaan tutkimusten mukaan todellisen tarpeen ylittävä aineellinen kulutus voi jopa heikentää hyvinvointia. Sanotaan, että todellista köyhyyttä ei ole pelkkä rahanpuute, vaan heikko elämänlaatu. (Costanza ym. 2013, 124, 126.) Lähisuhteita pidetään hyvinvoinnin kannalta suuremmassa arvossa kuin aineellista elintaso (Karisto 2012, 222).

Kestävä talous pohjautuu ihmisen kestävä hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantamiseen nykyisen aineellisen kulutuksen kasvattamisen sijasta. Kestävyyteen pohjautuva talous on vastuullista ja oikeudenmukaista ja se kunnioittaa maapallon rajallisia ekosysteemejä. Se pyrkii vähentämään eriarvoisuutta sekä

pienentämään tuloeroja. Kestävän talousmallin tavoitteena on luoda ekologiselle kestävyydelle, sosiaaliselle oikeudenmukaisuudelle ja todelliselle taloudelliselle tehokkuudelle pohjautuvaa kestävää hyvinvointia. Sen tavoitteena on kaikille ihmisille hyvän elämänlaadun takaava maailmantalous, joka ei perustu aineellisen kulutuksen kasvulle vaan kestävä hyvinvoinnin kasvulle, joka koostuu infrastruktuurista, inhimillisistä voimavaroista, sosiaalisesta pääomasta ja luontopääomasta. (Costanza ym. 2013, 124, 126–130, 135.)

Kestävä talousmalli pyrkii tuomaan aidon kehityksen mittarin bruttokansantuotteen tilalle. Se tarkastelee markkinoiden ulkopuolisia hyvinvointiin vaikuttavia seikkoja, kuten luontoa, perhettä ystäviä ja muita sosiaalisia suhteita sekä terveyttä ja koulutusta. Bruttokansantuote ei huomioi esimerkiksi palkatonta avustus- tai hoitotyötä tai luonnon tuottamia ekosysteemipalveluita, sillä ne ovat markkinoiden ulkopuolisia. Sen sijaan bruttokansantuote kasvaa esimerkiksi öljyonnettomuuden seurauksena, sillä onnettomuuden jälkien siivoamiseen tarvitaan työvoimaa. (Costanza ym. 2013, 126–127.)

Päiväkodin arjessa taloudellinen kestävyys näkyy ensisijaisesti hankintojen valinnassa. Päiväkodissa olisi hyvä suosia mielikuvitusta kehittäviä, laadukkaita ja luovuutta herätteleviä leluja jotka sopivat monenlaisiin eri leikkeihin ja useisiin ikäkausiin. Tällaiset lelut tekevät uusien lelujen oston tarpeettomaksi ja vähentävät lelujen hankintatarvetta. Päiväkotito voi myös ylläpitää tiloissaan lelu- ja tavaralainaamoa, josta lapset ja perheet voivat lainata esimerkiksi kirjoja, leluja ja pelejä. Yhteisten tavaroiden jakaminen opettaa lapsille empatiaa, anteliaisuutta ja ympäristöarvoja sekä tarjoaa myönteisiä jakamiskokemuksia. (Linn 2010, 103–104.)

3.3 Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalisen kestävyys ydinajatuksena on pyrkimys taata hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Sosiaalisesti kestävässä yhteiskunnassa jokaisella on oikeudenmukaiset mahdollisuudet vaikuttaa hyvinvointipalveluiden kehittämiseen ja toisaalta myös nauttia tarjolla olevista palveluista. (THL

2015b.) Suomessa sosiaalisen kestävyys haasteita ovat muun muassa eriarvoisuus, suuret sosioekonomiset terveyserot, työttömyys, tuloerot sekä lastensuojelun kuormittavuus (THL 2015c).

Sosiaalinen kestävyys perustuu kansalaisten perusoikeuksien toteutumiseen, yhdenvertaisuuteen ja demokratiaan (Pohjola 2014, 99–100). Se kohdistuu hyvinvointiin ja pohjautuu ihmisoikeuksiin, oikeudenmukaisuuteen, yhteisöllisyyteen, osallisuuteen ja yksilön vaikutusmahdollisuuksiin (Karisto 2012, 222). Sosiaalisen kestävyys tavoitteena on kaventaa tuloeroja ja ehkäistä eri väestöryhmien syrjintää (Karvonen & Vaarama 2014, 300–302) sekä lisätä koettua hyvinvointia (Saari 2012, 97). Sosiaalisen kestävyys malli pohjautuu teoriaan yhteiskunnan sosiaalisesta laadusta, yhteiskunnan eheydestä ja osallisuudesta. (Karvonen & Vaarama 2014, 302.) Sosiaalisesti kestävä yhteiskunta ja yleinen hyvinvointi vaativat riittävän tulotason saavuttamista (Kiander 2011, 53).

Sosiaalinen kestävyys pyrkii takaamaan sosiaali- ja terveystalvelut ja turvallisuuden, ihmisten riittävän toimeentulon sekä resurssien ja toimintamahdollisuuksien oikeudenmukaisen jakautumisen. Sosiaalinen kestävyys tähtää ihmisten osallisuuteen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. (Pohjola 2014, 99–100.) Siihen kytkeytyvät yksilön mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä sekä yhteisöllisyyden kokemukset. Robert Wilman:n ”yhteiskunta kaikille” (”a society for all”) -vision mukaan sosiaalisesti kestävä kehitys ”lisää ihmisten yhdenvertaisuutta ja osallisuutta ja kaikkien mukaan ottamista eli inklusiota yhteiskunnalliseen toimintaan”. (Särkelä & Pohjola 2011, 10, 14.) Sosiaalisesti kestävä kehitys vaarantuu silloin, kun ihmiset eivät koe olevansa osallisia ja osana yhteisöjä (Särkelä 2011, 155).

Sosiaaliseseen kestävyys lukeutuu sukupolvien reilu kohtelu. Siihen liittyy ajatus toisaalta jatkuvuudesta ja samanaikaisesti myös muutoksesta. Jatkuvuus näkyy, kun uudet sukupolvet omaksuvat vanhat kulttuuriset käytänteet, mutta toisinaan edellisten sukupolvien katsomukset hylätään kestävämmä, jolloin tapahtuu muutosta. (Karisto 2012, 222.) Sosiaaliseseen kestävyys liittyy myös ajatus niin sanotusta kestävästä väkiluvusta. Kestävällä väkiluvulla tarkoitetaan sitä määrää ihmisiä, joiden toimintaa ympäristö sietää. Mitä enemmän ihmisiä

on maapallolla, sitä pienempi osuus yksilölle jää luonnonvaroista ja päästömahdollisuuksista. (Engelman 2013, 24.)

Kestävän kehityksen sosiaalisen ulottuvuuden kehittämistä koskeva kokous sai alkunsa YK:n kestävän kehityksen seurantakokouksessa vuonna 1997. Sosiaalisesti kestävän kehityksen ensimmäinen kehittämiskokous järjestettiin Kellokoskella vuonna 1998. Sen pääviestinä oli, että ihmiset ovat kestävän kehityksen keskipiste, sen toimijoita ja hyötyjiä. (Särkelä & Pohjola 2011, 10.) Sosiaali- ja terveysministeriö on valinnut tulevaisuutta suuntaavan strategiansa teemaksi Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020 (Pohjola 2014, 99–100). Strategian tavoitteena on muun muassa ottaa terveys ja hyvinvointi osaksi kaikkea päätöksentekoa, vähentää hyvinvointi- ja terveyseroja, saattaa asiakaskeskeisyys palveluiden lähtökohdaksi, tuottaa vahvaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä vahvistaa ympäristön elinkelpoisuutta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 6, 10, 14).

Sosiaalisesta kestävyydestä varhaiskasvatuksessa ei löytynyt aiemmin julkaistuja tutkimuksia. Päiväkodin arjessa sosiaalinen kestävyys näkyy ennen kaikkea yhdenvertaisuutena, oikeudenmukaisuutena, yhteisöllisyytenä sekä lasten mahdollisuutena osallisuuteen. Sosiaalisesti kestävässä päiväkodissa kaikki ovat samanarvoisia sosioekonomisesta taustasta, uskonnollisesta vakaumuksesta tai etnisestä taustasta riippumatta. Päiväkodin kasvatus on suvaitsevuutta ja yhdenvertaisuutta edistävää sekä lasten syrjäytymistä ehkäisevää. Sekä lapset että vanhemmat saavat mahdollisuuden vaikuttaa varhaiskasvatuspalveluiden sisältöön ja palvelut jakautuvat oikeudenmukaisesti.

Lasten syrjäytymistä voi päiväkodissa ehkäistä parhaiten tukemalla lasten stressinsäätelykykyä ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Lapsen kehitys ja oppiminen tapahtuvat yhteydessä toisiin. Turvalliset suhteet aikuisiin kehittävät lasta älyllisesti ja sosiaalisesti sekä auttavat lasta stressinsäätelyssä. Heikosta stressinsäätelykyvystä johtuvat käytöshäiriöt altistavat sosiaaliselle syrjäytymiselle. Lapsen stressi vähentyy tehokkaimmin silloin, kun hän on vuorovaikutuksessa toisiin. Vertaissuhteissa lapset saavat harjoitella yhteistoiminnan, jakamisen ja keskinäisen auttamisen taitoja. Vertaisryhmä myös antaa kokemuksia siitä, että on arvokas toisille. Kyky toimia yhteistoiminnallisesti on ihmisenä ole-

misen ydintaito. Ihminen on syntyjään prososiaalinen, eli pyrkii itsekkään toiminnan sijaan auttamaan toisia ja toimimaan sosiaalisesti. Lapsen käytöshäiriöihin tehoaakin parhaiten prososiaalisen käyttäytymisen vahvistaminen itsekkästä käytöksestä rankaisemisen sijaan. (Mäkelä & Sajaniemi 2013, 37–39, 41–42, 47–48.)

Lasten osallisuus syntyy vuorovaikutustilanteista, joissa he saavat kokea tulevana kuulluksi ja vaikuttavansa heille itselle tärkeisiin asioihin. Päiväkotitarjoaa ympäristön, jossa lapsi voi kokea osallisuutta yhteisössään ja olla sekä oman elämänsä toimija että muista riippuvainen yksilö. Lasten osallisuus edellyttää yhteistoiminnallisuutta, tasavertaista aloitteiden tekoa sekä asioista neuvottelua aikuisten ja lasten kesken. Lasten tietoisuus siitä, että heitä kuullaan edistää lasten itsetuntoa ja voimaantumisen tunnetta. (Turja 2011 47–48, 50, 52.)

Yhteisöllisyys on ryhmän jäsenten keskinäinen tunne yhteen kuulumisesta, ryhmän jäsenyydestä ja merkityksellisyydestä toisille. Päiväkodissa yhteisöllisyyttä edistävät lasten väliset ystävyysuhteet, positiivinen suhtautuminen, onnistunut yhteinen toiminta, yhteenkuuluvuuden tunne sekä palkitseva vuorovaikutus. Yhdessä toimiessaan lapset oppivat toisiltaan ja kehittävät vuorovaikutustaitojaan sekä sosiaalisia taitojaan. Yhteisöllisyyttä voi päiväkodissa rakentaa pohtimalla, kuinka ystävyysuhteita tuetaan, millaisiksi toimintatilanteet ja arjen rutiinit rakennetaan ja miten lasten keskinäistä vuorovaikutusta ohjataan. Yhteisöllisyys on taito, jonka oppiminen vaatii harjoittelua ja ohjaamista. Yhteisön ja yhteisöllisyyden rakentamisen taidoista on lapselle hyötyä myöhemmin uusiin yhteisöihin liittyessä. (Koivula 2013, 20, 43–44.) Päiväkodissa sosiaalisen kestävyyden tavoite täyttyy lasten sosiaalisten taitojen oppimista, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukemalla.

3.4 Kulttuurinen kestävyys

Kulttuurilla on merkittävä vaikutus kestävään kehitykseen. Niin ympäristöongelmien kuin sosiaalisten ja taloudellistenkin epäkohtien taustalla on lähes aina

ihmisten toiminta ja kulttuuri, jossa he elävät. (Dessein, Soini, Fairclough & Horlings 2015, 14.) Kulttuuri voi toimia vahvana sosiaalisena, ympäristöllisenä ja taloudellisena vaikuttajana kehityksessä (UNESCO 2012, 3). Kulttuuri käsittää kulttuuriperinnön, luovuuden sekä kulttuurin moninaisuuden. Kulttuuriperintö toimii inspiraation lähteenä ja identiteetin rakentajana. Kestävän kehityksen toteutuminen vaatii luovia ratkaisuja. Kulttuuri vaikuttaa myös siihen, kuinka ihmisoikeudet ja kulttuuriset oikeudet toteutuvat. (Soini 2013, 14.)

Kulttuuri vaikuttaa siihen, kuinka kestävä kehitys määritellään tai kuinka sen määritelmä ymmärretään. Kestävälle kehitykselle ei siis ole olemassa yhtä, kaikkialla voimassa olevaa määritelmää vaan se on aina sidoksissa aikaan, paikkaan ja ympäröivään kulttuuriin. (Dessein ym. 2015, 24.) Tämän vuoksi ympäristö- ja kehitysohjelmien tulisi aina huomioida paikallinen kulttuuri, jotta niiden tavoittelemat toimintatavat nivoutuisivat osaksi arjen toimintaa. Kehityksen tulisi olla aina kulttuurisesti hyväksyttävää. (Soini 2013, 15–16, 20.)

Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys esitellään usein yhdessä, sosiokulttuurisena kestävyysnä. Kulttuuriset ongelmat on nähty osana sosiaalista ulottuvuutta. Kulttuuri rakentaa sosiaalisuutta ja sosiaalisuus muovaa kulttuuria. Vaikka kulttuurinen ja sosiaalinen tarkoittavat osittain samaa ja yhtenevät monilta ulottuvuuksiltaan, ovat sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys toisistaan eriäviä käsitteitä. (Dessein ym. 2015, 24–25.) Kulttuuri rakentaa kestävä kehityksen perustaksi arvot, luovuuden sekä kehityksen ajallisen ja paikallisen sidonnaisuuden (Soini 2013, 19).

Kulttuurilla voidaan nähdä olevan kolme eri tehtävää kestävässä kehityksessä: kulttuuri kestävä kehityksen yhtenä, neljäntenä näkökulmana, kulttuuri vaikuttavana voimana kohti kestävä kehitystä sekä kulttuuri välttämättömänä perustana kestävä kehityksen saavuttamiselle. (Dessein ym. 2015, 28–29.) Tässä opinnäytetyössä tarkastelen kulttuurista kestävyttä yhtenä kestävä kehityksen neljästä näkökulmasta.

Kulttuurinen kestävyys pyrkii varjelemaan alueellista, aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä. Kulttuuri ilmenee inhimillisenä kasvuna, kehityksenä ja luo-

vuuden lähteenä. Kulttuurisen kestävyuden edellytyksenä on pitkäkestoisten sosioekonomisten, ekologisten ja henkisten rakenteiden huomioon ottaminen. Kulttuurinen kestävyys edellyttää, että erilaiset ja eritaustaiset ihmiset ovat tasavertaisesti mukana kulttuurin laajassa kokonaisuudessa. (Siivonen 2006, 19–21.) Kulttuuri voidaan nähdä myös elinvoimaisuuden lähteenä. Kulttuurin elinvoimaisuus edellyttää kansalaisten osallistamista eri kulttuurihankkeisiin sekä kulttuuriperinnön jakamista ja välittämistä kansalaisille. Taide ja kulttuuripalvelut edistävät kansalaisten hyvinvointia sekä ylläpitävät kaupunkien kulttuurista elinvoimaisuutta. (Soini 2013, 20.)

Kulttuurinen vuorovaikutus lisääntyy ja kulttuurit sekoittuvat yleismaailmallistumisen myötä. Kulttuurien kohtaaminen vaatii ymmärrystä sekä omasta että vierasta kulttuurista. Kulttuurit muuttuvat aiempaa nopeammin, jolloin vaaditaan ymmärrystä siitä, mitkä kulttuuriset käytännöt omassa kulttuurissa olisi tärkeä säilyttää. Kaikki kulttuurit muuttuvat ja muutos on hyväksyttävää, kunhan se tapahtuu yhteisöjen kulttuurin ehdoilla. Kieli on kestävyuden kannalta merkittävä osa kulttuuria. Kielen avulla jäsenämme ja muokkaamme ympäröivää maailmaa ja toimimme vuorovaikutuksessa toisten samaan kulttuuriin kuuluvien kanssa. (Soini 2013, 16, 21.)

Kulttuurin vaaliminen ja kunnioittaminen edistää yhteisöjen sosiaalisen pääoman vahvistumista ja edistää luottamusta julkisiin instituutioihin. Kulttuuri vaikuttaa myös yksilöiden kulutustottumuksiin, elämäntapoihin, ympäristöön liittyviin arvoihin sekä luontosuhteeseen. Kulttuurien monimuotoisuuden ymmärtäminen ja tukeminen ihmisarvoille perustuvalla lähestymistavalla edistää kulttuurista kestävyyttä. Sen avulla voi edistää kulttuurienvälistä vuorovaikutusta, estää konfliktien syntymistä ja puolustaa vähemmistöryhmien oikeuksia. (UNESCO 2012, 4–5.)

Kasvatustyössä kulttuurisen kestävyuden teemoja ovat kulttuurien välinen vuorovaikutus, kulttuuri-identiteetin tukeminen sekä kulttuuri-, rakennus- ja luonnonperintöön liittyvät taidot ja tavoitteet. Kulttuurisesti kestävä varhaiskasvatus rakentuu kokonaisuudesta, johon kuuluu tapa-, ympäristö-, tunne- ja kuluttajakasvatusta. Kasvatus huomioi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden sekä kulttuuri-

set oikeudet ja se ohjaa osallisuuteen ja vaikuttamiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että lapsi kohtaa päiväkodin arjessa esimerkiksi tasa-arvoisuutta, monikulttuurisuutta, hyväksytyksi tulemisen kokemuksia, dialogisuutta ja yhteistoiminnallisuutta. (Laine 2013, 34–37.)

Varhaiskasvatuksen arvot pohjautuvat YK:n yleissopimukseen lasten oikeuksista. Sen yleisperiaatteita ovat lapsen tasa-arvoinen kohtelu, syrjintäkielto, lapsen oikeus elämään, lapsen etu ja hänen mielipiteensä huomioon ottaminen. Lisäksi arvopohjaa ohjaavat oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, kunnioituksen ja vapauden kysymykset. Tasa-arvoisuus näkyy päiväkodissa monella eri tasolla. Se voi tarkoittaa eri kulttuurien ja kielten välistä tasa-arvoa, mutta yhtälailla se näkyy myös sukupuolten välisenä tasa-arvona. Tasa-arvoinen päiväkotitoiminta huomioi sukupuolen moninaisuuden perinteisesti käytetyn sukupuolijaottelun sijaan. Lapset tulisi huomioida yksilöllisesti tunnistaen heidän erilaiset tarpeensa korostamatta sukupuolistereotyyppioita. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 55–59.)

Monikulttuurisuuskasvatuksen lähtökohtana on lasten yksilöllisyys. Lasten taustat, tiedot ja taidot ohjaavat yksilöllisten tavoitteiden asettamista. Lasten ja heidän kotiensä erilaisuus on positiivista moninaisuutta, ei leimaavaa erilaisuutta. Monikulttuurisuuskasvatus olisi hyvä suunnata kaikille kasvatukseen osallistuville, ei vain kulttuuriin vähemmistöryhmiin kuuluville. Lähtökohdiltaan yksikulttuurisesta, muita kulttuureja stereotyyppisesti esittelevästä kasvatuksesta tulisi kehittää eri kulttuurit ja maailmankatsomukset kattavasti ja monipuolisesti huomioivaa monikulttuurisuuskasvatusta. (Paavola & Talib 2010, 229-231.)

3.5 Kestävyyden kulttuuri

Kulttuuri määräytyy sen mukaan, minkälaiseen ympäristöön yksilö syntyy ja missä hän viettää ensimmäiset elinvuotensa. Jo ennen kouluikää yksilön toimintakulttuuri muovautuu muun muassa sen mukaan, millainen on perheen rakenne, mitä kieliä puhutaan, millainen merkitys uskonnolla on, miten reagoidaan erilaisiin kulttuureihin ja millaista eettistä kasvatusta lapsi saa. Kulttuuriin vaikut-

tavat myös opetus- ja kasvatustyö sekä paikallisyhteisöt. (Järnefelt 2013, 245–247.)

Kulttuuri vaikuttaa olennaisesti jokaisen ihmisen elämäntapaan. Kestävyyden kulttuuri taistelee kulutuskulttuuria vastaan. Jotta ihmiset voisivat luoda kestävästä sivilisaatiosta, on kulutuskulttuurin muututtava kohti kestäviä kulutustottumuksia. Tämä vaatisi tavaroiden, energiankulutuksen ja lihansyönnin vähentämistä sekä ekologisempaa liikkumista. (Assadourian 2013, 113–118.)

Myös lapset elävät kulutuskulttuurissa. Markkinoiden silmissä lapset ovat kiinnostava kuluttajaryhmä, jolle tuotetaan ja markkinoidaan yhä useampia tuotteita. Lapset elävät maailmassa joka perustuu hyödykkeille, mediahahmoille ja bränditietoisuudelle. Jo aivan pienistä lapsista pyritään tekemään brändiuskollisia tuotemerkkiperheille, jotta he kuluttaisivat samoja tuotteita myös aikuisiässä. Markkinat ohjaavat lapsia määrittelemään itsensä pikemmin kuluttajina kuin kansalaisina ja kokoamaan minuutensa kulutustuotteiden varaan. Kulutukseen osallistuminen tarjoaa lapsille mahdollisuuden osallistua viimeisimpiin villityksiin, sosiaalisiin tilanteisiin joissa yhteisenä juttuna on oma markkinavoima. Tämä tuottaa eriarvoisuutta sekä osattomuuden ja kuulumattomuuden kokemuksia vähävaraisien perheiden lapsille. (Partanen & Lahikainen 2008, 60–61, 65–67.)

Kuluttamisen kautta rakennetaan identiteettiä ja viestitään ympäristölle erilaisia asioita. Kuluttaminen on myös keino kansalaisvaikuttamiseen. Varhaiskasvatus ohjaa kulutusasenteiden ja -tottumusten muodostumista. Lapsilta puuttuu vielä kriittisyys erottaa esimerkiksi mainoksia ja tv-ohjelmia toisistaan. Lasten on myös vaikea erottaa sitä, mitä he oikeasti haluavat siitä, mitä heidän odotetaan haluavan. Markkinoijat pyrkivät saamaan lapset kuluttamaan entistä enemmän, usein panostamatta tuotteiden laatuun. Lapsia tulisikin ohjata käyttämään markkinavaltaansa tietoisesti, reflektiivisesti ja luovasti sekä arvioimaan kriittisesti heille suunnattua markkinointia. (Partanen & Lahikainen 2008, 68–70, 74–75.)

Kestävyyden kulttuurin mukaisiin kulutustottumuksiin liittyvät muun muassa ruokajätteen vähentäminen, kankaisten ostoskassien suosiminen, pyöräily ja kevyt

liikenne sekä terveellinen ruoka (Assadourian 2013, 117, 119). Kestävä elämäntapa koostuu autoilun vähentämisestä, kertakäyttökulttuurista luopumisesta, lähimatkailun suosimisesta sekä kasvispainotteisesta lähiruoasta (Häikiö 2012, 152).

4 Kestävän kehityksen kasvatus

Ympäristökasvatus laajeni 1990-luvulla ottamaan huomioon kestävän kehityksen kaikki ulottuvuudet, ihmisen toiminnan ekologiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset (Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto 2006, 12). Kestävän kehityksen kasvatus rakentuu lasten kokemuksista yhteisöstä ja luonnosta sekä luonnon ja yhteisön kunnioittamisen edistämisestä. Kestävyyden kasvatus pyrkii edistämään tietoisuutta siitä, kuinka luontoa voi käyttää kestävällä tavalla sekä kehittämään lasten kykyä tehdä vastuullisia, kestäviä valintoja (Norddahl 2008, 74).

Kestävän kulttuurin rakentaminen varhaiskasvatuksen avulla edellyttää, että kestävä kehitys otetaan kasvatuksen ohjenuoraksi. Vanhempien ja yhteisön osallistaminen työhön on myös tärkeää. Kestävän kehityksen kasvatuksessa varhaiskasvatuksen jo olemassa olevia pedagogisia vahvuuksia ovat omakohtainen kokeminen, luonnossa oppiminen, monialaisuus, kokemusten ja arkielämän kautta oppiminen, projektilähtöisyys, rohkaiseminen aloitteellisuuteen, lapsen oman mielenkiinnon tukeminen sekä yhteistyö vanhempien ja yhteisön kanssa. (Pramling Samuelsson & Kaga 2010, 95, 98.)

Lasten asenteet, arvot, käyttäytyminen, tavat, taidot ja identiteetti muokkautuvat jo ennen kouluikää hankittujen kokemusten kautta. Ensimmäiset elinvuodet ja niiden aikana toteutettu kasvatus kestävään elämäntapaan ovat ensiarvoisen tärkeitä. Näiden vuosien aikana lapset omaksuvat tapoja ja tottumuksia sekä elämän perustaitoja. Kestävä varhaiskasvatus rohkaisee lapsia omaksumaan asenteita ja perustaitoja, joiden avulla he kykenevät suhtautumaan tietoon ja toimintaan vastuullisesti. Pienet lapset sisäistävät ja omaksuvat arvoja ja asen-

teita matkimalla. Siksi lapsilla tulisi olla roolimalleja, jotka tekevät näistä arvoista näkyviä arkiympäristössä. (Pramling Samuelsson & Kaga 2010, 93, 95–97.)

Pramling Samuelsson ja Kaga (2010, 95) ehdottavat kestävän kehityksen kasvatukselle seitsemää periaatetta:

- 1) Niukkuus: Kestävä kehitys edellyttää ruoan, materiaalien ja luonnonvarojen kulutuksen vähentämistä. Myös lasten altistumista kulutusta edistävälle mainonnalle tulisi ehkäistä. Lapsiin kohdistuva rajoittamaton markkinointi tuhoaa lapsen terveelle kehitykselle välttämättömän, omaehtoisuuden luovan leikin (Linn 2010, 99).
- 2) Uusiokäyttö: Lapsille tulisi opettaa, kuinka materiaaleja voidaan käyttää uusiin eri tarkoituksiin niin päiväkodissa kuin kotona.
- 3) Kierrätys: Lapset voivat tuoda päiväkotiin kierrätyskelpoista materiaalia jota käytetään päiväkodissa eri tarkoituksiin. Päiväkodissa syntyneet jätteet voi kierrättää.
- 4) Kunnioitus: Luontoa ja sen prosessia ymmärretään ja vältetään luontoa vaurioittavaa toimintaa.
- 5) Harkinta: Oman toiminnan ja sen seurausten harkinta on kestävän kehityksen perusedellytys
- 6) Kunnostus: Rikkoutuneet lelut ja muut tavarat pyritään korjaamaan ennemmin kuin ostamaan uutta.
- 7) Vastuu: Päiväkodissa luotetaan, että lapsi kykenee huolehtimaan ja hoitamaan asioita tavalla, josta hän voi olla ylpeä.

Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen tavoitteena on kestävän elämäntavan omaksuminen. Kestävään elämäntapaan sitoutuneet kansalaiset ymmärtävät arjen valintojen ekologisia, taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia paikallisesti ja maailmanlaajuisesti, ymmärtävät ihmisen hyvinvoinnin, talouden ja ympäristönsuojelun välisen yhteyden sekä osaavat vaalia ihmisten hyvinvointia ylittämättä luonnon kestävyyskykyä. Heillä on ymmärrystä omasta kulttuuriperinnöstä ja erilaisista kulttuureista sekä valmiuksia kulttuurien väliseen ja kansainväliseen vuorovaikutukseen. Kestävän elämäntavan omaksunut kansalainen on motivoitunut osallistumaan ja vaikuttamaan kansalaisena ja yhteisöjen jäsenenä. (Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto 2006, 13, 20.)

5 Aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset ja oppaat

Ympäristökasvatuksesta on julkaistu oppaita aina 1970 -luvulta lähtien. Åhlberg (1998) tuo teoksessaan esille kestävän kehityksen kasvatuksen käsitteen. Åhlbergin julkaisussaan käyttämät lähteet ovat pitkälti vieraskielisiä, josta voinee päätellä kestävän kehityksen kasvatusta käsittelevän suomenkielisen kirjallisuuden yleistyneen vasta 2000 -luvulla.

Rosenberg julkaisi yhteistyössä RAK:n ja Suomen luonnonsuojeluliiton kanssa vuonna 1993 oppaan Pienestä pitäen – ympäristökasvatus ja päivähoidon ekologinen arki. Teoksessa esitellään ympäristökasvatuksen lisäksi ekologisen kestävyyden periaatteita, kuten esimerkiksi kertakäyttökulttuurista luopumista, kierätystä ja lähiruokaa. (Rosenberg 1993.) Ekologista lastenkulttuuria esittelee myös Lasten Aurinkovuosi -opas ekologiseen lastenkulttuuriin (Suosalo, Tavas-ti, van de Kreeke, Lehti & Vannucchi 2008).

Parikka-Nihti ja Suomelan teos Iloa ja ihmettelyä – ympäristökasvatus varhaislapsuudessa määrittelee lyhyesti kestävän kehityksen kasvatuksen sekä kestävän kehityksen neljä eri näkökulmaa. Oppaan painopiste on ympäristönäkökulmassa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014.) Parikka-Nihti on lisäksi julkaissut teoksen Pieniä puroja – Kasvua kohti kestävää kehitystä. Teoksessa esitellään kestävän kehityksen kasvatuksen pedagogisia menetelmiä sekä erilaisia projekteja, joita päiväkodissa voidaan toteuttaa. (Parikka-Nihti 2011.)

4V -hankkeen Keke päiväkodissa – kestävän kehityksen opas kertoo, kuinka päiväkotia voi suunnitella ja toteuttaa kestävän kehityksen ohjelman. Oppaan painopiste on ekologisessa kestävyudessa, mutta se esittelee työkaluja myös kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyuden ylläpitämiseen. (Luomi, Paananen, Vi-berg & Virta 2010.) 4V -hanke tarjoaa myös sähköisiä lomakkeita, joita päiväkotia voi käyttää kestävän kehityksen kasvatuksen tukena (4V -hanke 2015).

Hain julkaistuja pro gradu -tutkielmia ja väitöstutkimuksia kestävästä kehityksestä varhaiskasvatuksessa. Erityisesti Tampereen yliopistosta löytyi useampia

viime aikoina julkaistuja tutkielmia ympäristökasvatuksesta (muun muassa Vartiainen 2014), mutta kestävästä kehitystä varhaiskasvatuksessa koskevia pro graduja tai väitöksiä ei löytynyt.

Eri kaupungeissa ja kunnissa on julkaistu päivähoiton kestävä kehityksen toimintaohjelmia. Tällainen toimintaohjelma löytyy ainakin Oulun, Espoon ja Ylöjärven kaupungin nettisivuilta (Oulun kaupungin sosiaali- ja terveystoimi 2006; Espoon kaupunki 2012; Ylöjärven kaupunki 2015). Hämeenkyrön sekä Rauman kaupunkien varhaiskasvatus ovat antaneet sitoumuksen varhaiskasvatuksen suunnitelmallisesta kestävä kehityksen toiminnasta (Suomen kestävä kehityksen toimikunta 2014a; 2014b). Lisäksi ainakin Vantaan ja Hämeenlinnan kaupungeilla on omat kestävä elämäntavan ohjelmat (Hämeenlinnan kaupunki 2014; Vantaan kaupunki 2015).

6 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyöni on toiminnallinen. Sen tuotoksena syntyi opas toimeksiantajani (Liite 1), päiväkotiki Oskarin henkilökunnan käyttöön. Opinnäytetyö on pitkäkestoinen prosessi, joka etenee monien eri vaiheiden kautta kohti valmista tuotosta, eli opasta ja raporttia. Opinnäytetyöprosessini alkoi joulukuussa 2014 osallistuessani ensimmäiseen opinnäytetyöohjaukseen. Toimintasuunnitelman palautin toukokuussa 2015 ja opinnäytetyön kirjoittamisprosessi käynnistyi kesän 2015 aikana.

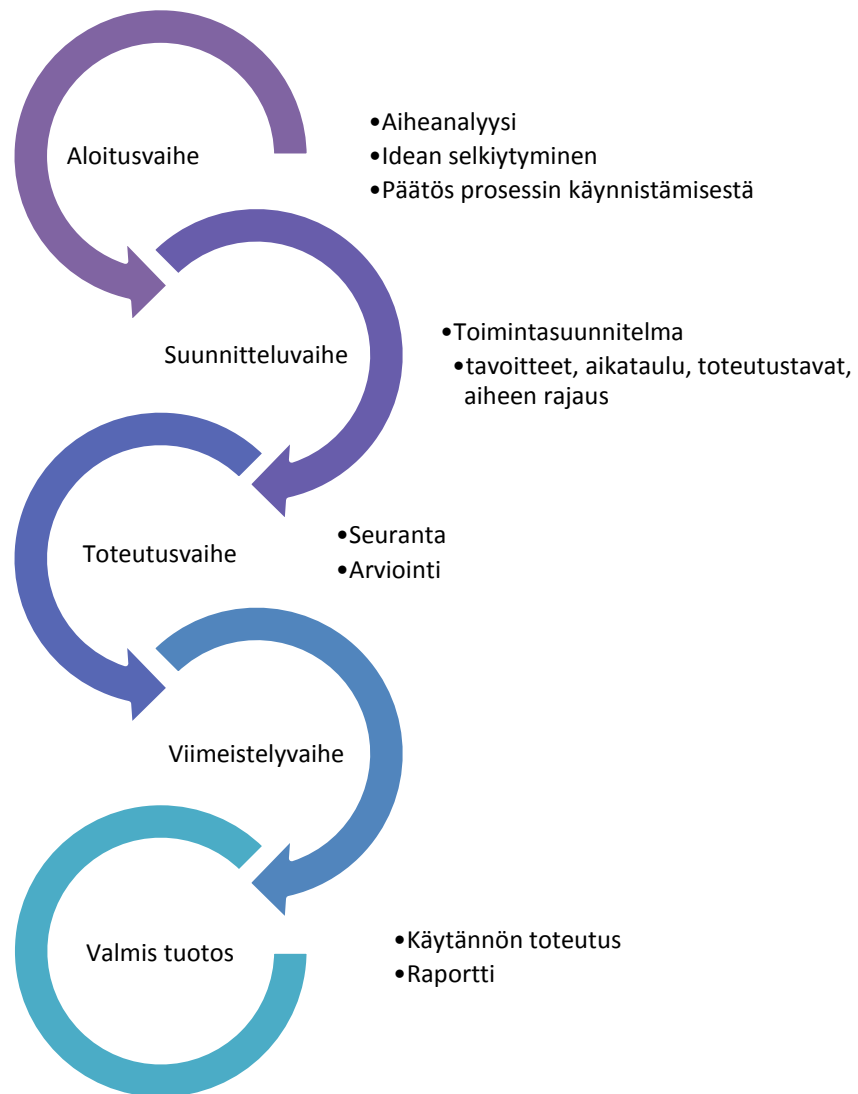
6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on käytännön toiminnan ohjeistaminen, opastaminen, toiminnan järjestäminen tai järjeistäminen ammatillisessa kentässä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9). Sen lopputuloksena syntyy tuotos (Salonen 2013, 5). Tässä tapauksessa opinnäytetyöni tavoitteena on opastaminen ja lopputuotos on opas. Toiminnallisen opinnäytetyön prosessissa on mukana

eri toimijoita ja prosessin vaiheet etenevät vuorovaikutuksessa näiden toimijoiden kanssa (Salonen 2013, 6). Opinnäytetyöni toimijoina ovat minun lisäksi toimeksiantajani edustajat.

Opinnäytetyötä voi tarkastella myös projektina eli hankkeena. Se on kertaluonteinen, tavoitteellinen ja suunnitelmallinen työkokonaisuus. Siinä on tarkkaan rajattu tehtävä ja aikataulu sekä ennalta määritellyt resurssit, kesto ja tulostavoitteet. Se perustuu todelliseen kehittämistarpeeseen. Kehittämishankkeen tavoitteena on saavuttaa uutta tai parannettua toimintaa. Opinnäytetyöni kehittämistehtävänä on luoda uusia työmenetelmiä. (Anttila 2001, 11–23.)

Toiminnallisen kehittämistyön vaiheita ovat aloitusvaihe, suunnitteluvaihe, esivaihe, työstövaihe, tarkistusvaihe, viimeistelyvaihe ja valmis tuotos. (Salonen 2013, 13, 17–19.) Myös projekti kulkee vaiheittain. Valmisteluvaiheessa selkeytetään projektin idea sekä suoritetaan esitutkimusta valitusta aiheesta. Tämän jälkeen tehdään päätös projektin käynnistämisestä. Suunnitteluvaiheessa määritellään projektin tavoitteet, aikataulu ja toteutustavat sekä rajataan aihe. Toteutusvaiheeseen sisältyy seuranta ja arviointia sekä korjaavia ja kehittäviä toimenpiteitä. Tulokset todetaan raportin avulla. Projektin päättämishaiheessa on siitä tiedottaminen tärkeää. (Anttila 2001, 43, 48–50, 109.) Alla olevassa kuviossa (Kuvio 1) on esitetty opinnäytetyöprosessin eteneminen.

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessi.

Opinnäytetyöprosessi alkaa aiheanalyysillä. Aiheanalyysin avulla ideoidaan omaa opinnäytetyön aihepiiriä ja sen kohderyhmää. Aiheen on hyvä olla omaa asiantuntemusta syventävä, ajankohtainen ja toimeksiantajan kannalta kiinnostava sekä hyödyllinen. Myös oma kiinnostus aiheeseen on tärkeää, jotta motivaatio prosessin suorittamiseen säilyy koko opinnäytetyön teon ajan. Kun aihe on selvillä, luodaan toimintasuunnitelma. Toimintasuunnitelmasta käy ilmi mitä tehdään, miten tehdään ja miksi tehdään. Sen avulla tuodaan esille opinnäytetyön idea ja tavoitteet sekä osoitetaan niiden johdonmukaisuus. Toimintasuunnitelma on myös sitoumus, lupaus siitä, mitä aikoo tehdä. Opinnäytetyön toteutustavat voivat muuttua prosessin aikana, mutta suunnitelmaan kirjattu idea säilyy. (Vilkka & Airaksinen 2003, 16, 23–27, 38.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus sekä sen raportointi tutkimusviestinnän keinoin. Opinnäytetyö vaatii tietoperustan ja teoreettisen viitekehyksen, jota yhdistetään käytäntöön. Opinnäytetyön sisällölliset valinnat tehdään johonkin alan näkemykseen, käsitteisiin tai tietoperustaan nojaten. Tietoperusta ja viitekehys esitellään opinnäytetyöraportissa. Hyvä tietoperusta toimii apuvälineenä opinnäytetyöprosessin toteuttamisessa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9, 41–43.)

Tiedon tuottamisen menetelmänä käytin aiheesta olemassa olevia julkaisuja, joita hyödynnän oppaan tietoperustana. Oppaan lisäksi kirjoitan opinnäytetyöprosessista raportin, jossa avaan oppaan tekoprosessia. Raportti on yhtenäinen ja johdonmukainen kirjallinen esitys hankkeesta, jonka tuloksena on syntynyt itsenäinen tuotos (Salonen 2013, 25; Vilkkä & Airaksinen 2003, 66). Raportista ilmenee, mitä on tehty, miten ja miksi. Siinä esitellään työprosessi sekä tulokset ja johtopäätökset. Raportissa myös arvioidaan omaa prosessia, tuotosta sekä oppimista. Raportin tehtävänä on kertoa lukijalle sen tekijän ammatillisesta osaamisesta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65.)

6.2 Oppaan suunnittelu

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli luoda käytännönläheinen opas, joka kertoo tiivistetysti kestävästä kehityksestä ja esittelee kestävä kehityksen kasvatusta. Oppaan kohderyhmänä ovat ensisijaisesti päiväkotitoiminnan Oskarissa työskentelevät lastentarhanopettajat. Toimeksianto rakentui toimeksiantajan kanssa keskustelun toiveeksi oppaasta, jotta keräämäni tieto jäisi päiväkodin päivittäiseen käyttöön. Oppaan tekoprosessin aikana tavoitteenani oli syventää tietoa aiheesta sekä oppia soveltamaan sitä käytännön työhön.

Oppaan näkökulmina ovat ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys sekä kestävä kehityksen kasvatusta. Näkökulmat painottuvat toimeksiantajan pyynnöstä sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyyteen. Oppaassa on tiivistetysti tietoa kestävästä kehityksestä sekä käytännön vinkkejä siihen, kuin-

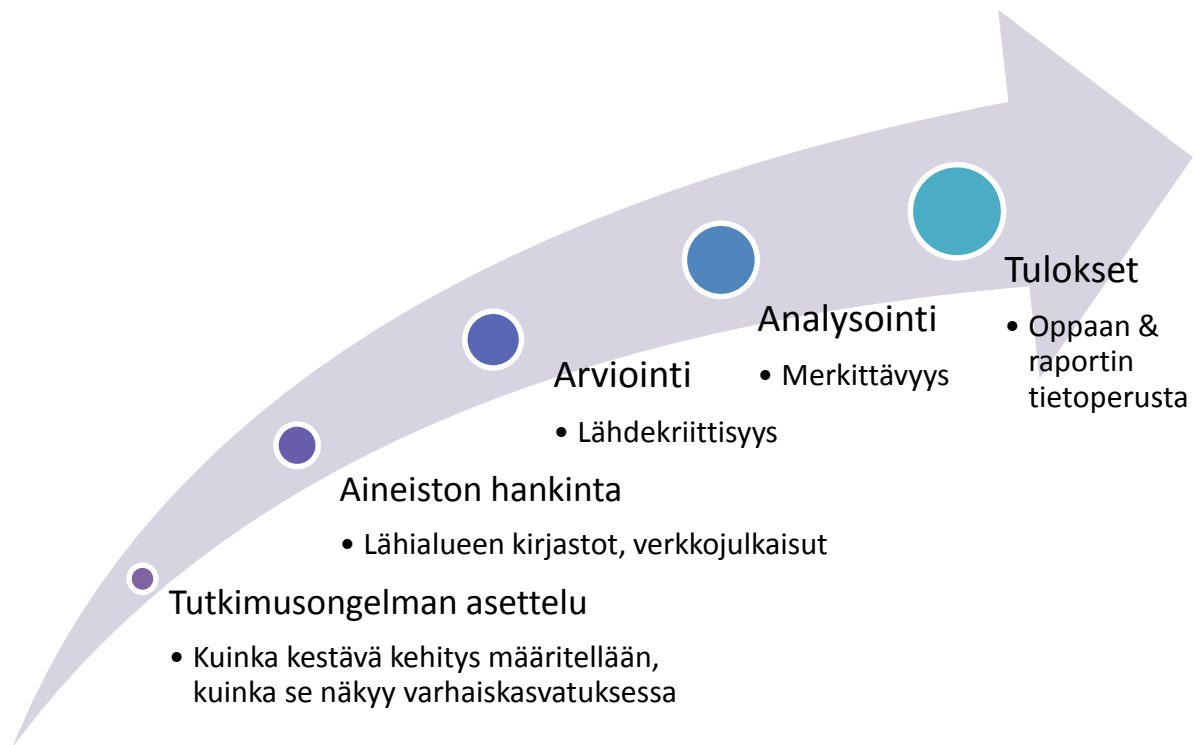
ka kestävän kehityksen kasvatusta ja kestäviä kulutustottumuksia voi päiväkodin arjessa toteuttaa.

Vaikka kestävä kehitys on aiheena ollut paljon esillä viime aikoina, on se silti monelle laaja ja abstrakti käsite, jonka tarkempi sisältö jää usein epäselväksi. Suurin osa varhaiskasvatuksen kestävästä kehitystä käsittelevistä jo julkaistuista teoksista ja oppaista keskittyy lähinnä ekologiseen kestävyyteen ja kierrätykseen tai ympäristökasvatukseen. Tämän vuoksi koin tarpeelliseksi tehdä opas, joka selkeästi esittelee aihetta sen kaikista näkökulmista ja sitä, kuinka kestävä kehitys voi varhaiskasvatustyössä toteuttaa.

Oppaan suunnittelun aloitin sopimalla tapaamisen toimeksiantajani, eli päiväkotiohjaajan edustajien kanssa. Tapaamisessa keskustelimme oppaan sisällöstä ja toteutustavasta. Esille nousi, että tarvetta kierrätyksestä tai materiaalin uusiokäyttöä käsittelevälle oppaalle ei ole. Toimeksiantaja toivoi oppaan painopisteen keskittyvän ensisijaisesti kulttuuriseen ja sosiaaliseen kestävyyteen sekä kestävä kehityksen kasvatukseen, jotka olivat käsitteenä vieraampia.

6.3 Oppaan toteutus

Aloitin opinnäytetyöprosessin kartoittamalla kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla olemassa olevia julkaisuja, jotka käsittelevät kestävästä kehitystä tai kestävä kehityksen kasvatusta. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on laajasta aineistosta tehty yleiskatsaus, jolla pyritään kuvaamaan ja luokittelemaan tutkittavaa ilmiötä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voi olla joko narratiivinen tai integroiva. Integroivan kirjallisuuskatsauksen avulla saadaan kattavasti kerättyä monipuolista ja kriittisesti arvioitua tietoa valitusta aiheesta. Se on viisivaiheinen prosessi (Kuvio 2), joka alkaa tutkimusongelman asettelulla ja aineiston hankinnalla. Tämän jälkeen aineistoa arvioidaan, analysoidaan ja tulkitaan jonka jälkeen esitetään tulokset. (Salminen 2011, 6-8.)

Kuvio 2. Kuvaileva, integroiva kirjallisuuskatsausprosessi

Kirjallisuuskatsauksen tein olemassa olevasta aineistosta. Rajasin aineiston saatavuuden teoksiin, jotka löytyivät lähialueen kirjastoista tai jotka oli saatavilla sähköisessä muodossa. Huomioin sekä englannin- että suomenkieliset teokset ja julkaisut. Tein hakuja myös eri yliopistojen pro gradu -kirjastoista sekä väitöstudiumuksista. Analysoin laajan määrän aineistoa, josta vain osa päätyi opinnäytetyöni tietoperustaksi. Aineistoa arvioin sen mukaan, onko aihe merkittävä opinnäytetyöni aiheen kannalta. Pohdin, onko teoksen tarjoama tieto sovellettavissa käytännön varhaiskasvatustyöhön. Arvioin myös lähdeaineiston luotettavuutta tiedonlähteen, sen tunnettavuuden, julkaisujen lähdeviittausten sekä lähdeluetteloiden perusteella. Aineiston rajaamiseen vaikuttivat myös teoksen julkaisuvuosi, laatu ja uskottavuus. Suosin alkuperäisiä julkaisuja aina, kun se oli mahdollista. Seurasin koko opinnäytetyöprosessin ajan mediassa käytyä keskustelua kestävästä kehityksestä, jotta löytäisin mahdollisimman tuoretta ja ajankohtaista tietoa.

Kokosin opasta samanaikaisesti tiedonkeruun ohella. Oppaan ulkoasu ja sisältö muokkautuivat sitä mukaa, kun keräsin aiheesta lisää tietoa olemassa olevien

julkaisujen avulla. Opasta tein yhteistyössä toimeksiantajani kanssa. Oppaan tekoprosessin aikana yhteydenpito toimeksiantajaan toteutui sähköpostilla, jonka kautta pyysin kommentteja ja toiveita oppaan sisällöstä ja ulkoasusta sekä pidin toimeksiantajani ajan tasalla prosessin etenemisestä.

Aluksi oppaassa olevat käytännön vinkit kestävän kehityksen kasvatukseen oli tarkoitus teemoittaa kestävän kehityksen neljän näkökulman mukaan. Tämä osoittautui kuitenkin haastavaksi, sillä monet kestäväään kehitykseen linkittyvistä arjen valinnoista sopivat useampaan kuin yhteen kestävyuden näkökulmaan. Esimerkiksi taloudellinen ja sosiaalinen kehitys ovat toisistaan vahvasti riippuvaisia (Särkelä & Pohjola 2011, 11). Päädyin ensin esittelemään neljä näkökulmaa ja kertomaan sen jälkeen kestävän kehityksen kasvatuksesta, kestävästä kehityksestä päiväkodista sekä kestävästä kulutustottumuksista.

6.4 Tämä maa on lainassa lapsiltamme

Oppaassa määritellään lyhyesti kestävä kehitys sekä sen neljä näkökulmaa. Jokaisen näkökulman alle on listattu, mitä sen mukainen kestävä kehitys voi käytännössä päiväkodin arjessa tarkoittaa (Liite 2). Kestävän kehityksen määritelmien jälkeen opas esittelee kestävän kehityksen kasvatuksen sekä käytännön vinkkejä siihen, miten kestävä kehitystä voi päiväkodissa toteuttaa. Tämän jälkeen oppaaseen on listattu joitakin kestäviä kulutustottumuksia sekä vinkkejä siitä, kuinka niitä voi opettaa lapsille. Opas on vain pintaraapaisu kestävän kehityksen moniulotteisuudesta. Tämän vuoksi oppaan loppuun on listattu kirjallisuusvinkkejä asiasta enemmän kiinnostuneille.

Päätavoitteenani oli luoda oppaasta selkeä ja helppolukuinen niin, että sieltä löytää nopeasti etsimänsä tiedon. Jotta oppaan avulla olisi helppo tutustua kestäväään kehitykseen ja sen näkökulmiin, on se suunniteltu niin, että sen voi vaihtavasti lukea kerralla. Tiiviit, lyhyet määritelmät sallivat keskittyä enemmän käytännön vinkkeihin, jotka ovat oppaan painopiste. En myöskään kokenut tarpeelliseksi laatia seikkaperäisiä ohjeita siihen, kuinka oppaan mukaisia käytännön vinkkejä tulisi toteuttaa, sillä opas on ensisijaisesti tarkoitettu varhaiskasvatuk-

sen ammattilaisille ja luotan heidän kykyynsä soveltaa oppaan ohjeita käytännössä.

Sosiaalialan koulutusohjelmaan ei sisälly graafisen osaamisen opintoja, mikä hieman rajoitti oppaan visuaalista toteutusta. Oppaan ulkoasua muokkasin lähinnä fontteja ja värejä muuttamalla sekä lisäämällä kanteen itse ottamani kuvan tekstinkäsittelyohjelman kuvatyökalun avulla. Oppaan pelkistetty ulkonäkö tukee helppolukuisuutta ja mahdollistaa oppaan kopioinnin esimerkiksi päiväkodin asiakasperheille tai muiden päiväkotien käyttöön.

7 Pohdinta

Jo aivan opinnäytetyöprosessin alusta alkaen oli selvää, että tahdon tehdä opinnäytetyöni kestävään kehitykseen liittyen. Varhaiskasvatustutkimus ohjasi minua aiheeseen liittymään varhaiskasvatukseen. Pohdin, tekisinkö kirjallisuuskatsauksen vai toiminnallisen opinnäytetyön, mutta päädyin toiminnalliseen sen käytännölläisyyden ja laajemman hyödynnettävyyden vuoksi. Kestävä kehitys kiinnosti, sillä se on ajankohtainen aihe josta tiesin jo entuudestaan jonkin verran. Halusin kuitenkin syventää tietämystäni sekä oppia soveltamaan kestävä kehityksen periaatteita käytännön sosiaalialan työhön. Aiheen valittuani otin yhteyttä eri päiväkodeihin, joista päiväkotiohjelma Oskari ilmoitti olevansa kiinnostunut toimimaan opinnäytetyöni toimeksiantajana.

7.1 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyöni tärkein tavoite oli luoda opas, joka antaa tietoa kestävästä kehityksestä ja sen mukaisesta varhaiskasvatuksesta. Oppaasta oli tarkoitus tehdä selkeä ja helppolukuinen. Se antaa tiivistetysti, mutta informatiivisesti tietoa kestävästä kehityksestä sekä tarjoaa helposti lähestyttäviä ja toteuttamiskelpoisia vinkkejä käytännön työhön. Käytännön vinkkejä kirjoittaessani huomioin oppaan kohderyhmän. Opas on kirjoitettu varhaiskasvatuksen ammattilaisille luot-

taen heidän ammattitaitoonsa soveltaa oppaan vinkkejä käytännössä ja eri tilanteet sekä lasten yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Opas antaa työkaluja, joiden toteutuksesta vastaavat päiväkodin työntekijät, eikä tarkoitukseni ollut luoda yksityiskohtaisia ”askel askeleelta” -ohjeita siitä, kuinka käytännön työtä tulisi toteuttaa. Myös toimeksiantajani ilmaisi olevansa tyytyväinen oppaaseen pyytäessäni palautetta oppaan sisällöstä ja ulkoasusta.

Oppaasta olisi toki voinut tehdä laajemmin aihetta käsittelevän, mutta toisaalta silloin siitä olisi tullut monisivuisempi, mikä olisi heikentänyt sen lähestyttävyyttä. Tiiviin oppaan voi vaivatta lukea yhdellä kertaa ja siitä löytää nopeasti tarvitsemansa tiedon. Oppaan loppuun kokosin kirjallisuusvinkkejä, joista voi etsiä lisätietoja. Myös käytännön vinkkejä olisi voinut luoda rajattoman määrän, mutta rajaamalla vinkkien määrää teen niistä helpommin toteutettavia. Erilaisista oppaista ja eri verkkosivuilta löytää halutessaan lisää neuvoja käytännön kestävän kehityksen varhaiskasvatustyöhön. Oppaani on tarkoitus toimia tiiviinä, helposti lähestyttävänä tietopakettina, joka auttaa alkuun kestävän kehityksen mukaisessa varhaiskasvatuksessa ja tekee aiheesta helpommin lähestyttävän.

Toisena tavoitteenani oli syventää tietoa aiheesta sekä oppia soveltamaan sitä käytännön työhön. Tietouden syventämistä tapahtui, kun kävin viitekehystä varten läpi laajan aineiston aihetta käsitteleviä julkaisuja ja arvioin niitä kriittisesti. Kuvauilevaa kirjallisuuskatsausta tehdessäni löysin monta sellaista näkökulmaa, joihin en aiemmin ollut törmännyt ja pohdin myös omaa suhtautumistani kestävään kehitykseen. Jouduin myös perustelemaan, miksi aihe on mielestäni merkittävä ja ajankohtainen. Tätä varten seurasin jatkuvasti mediassa käytyä keskustelua aiheesta sekä etsin ajankohtaisia uutisia. Toki aina voi jäädä huomaamatta jokin näkökulma tai ajankohtainen uutinen, sillä yhden ihmisen kyky etsiä tai käsitellä kaikkea saatavilla olevaa tietoa on rajallinen.

Tiedon soveltamista käytännön työhön olisi ollut käytännöllisempää opetella järjestämällä päiväkodin asiakkaille jotain aiheeseen liittyvää toimintaa. Tämä olisi tukenut paremmin myös ammatillista kasvuani varhaiskasvatuksen käytännön työn ammattilaiseksi. Tämä ei kuitenkaan aikataulullisista ja toimeksiannon rajaukseen liittyvistä syistä ollut mahdollista, joten käytännön soveltamisen tai-

toni jäivät lähinnä pohdinnoiksi siitä, miten teoriaan perustuvaa tietoa voi soveltaa käytäntöön. Oppaassa esitellyt vinkit ovat osin teorian pohjalta luotuja, osin omiin kokemuksiini sekä ajankohtaisiin ilmiöihin pohjautuvia. Toisaalta, kun aikaa ei kulunut toimintatuokioiden suunnitteluun, jäi sitä enemmän ajankohtaisten ilmiöiden seuraamiseen.

Aineistonkeruuprosessissa yllättävää oli se, kuinka vähän olemassa olevia julkaisuja löysin kulttuurisesta ja sosiaalisesta kestävydestä varhaiskasvatuksessa. Kulttuurista ja sosiaalista kestävyttä varhaiskasvatuksessa käsiteltiin lähinnä vain muutamissa oppaissa, jotka eivät kelvanneet opinnäytetyön lähteeksi. Myös kulttuurisesta kestävydestä oli haastavaa löytää luotettavaa tietoa. Sen sijaan ekologista ja taloudellista kestävyttä käsitellään kirjallisuudessa huomattavasti enemmän. Kohtasin myös aineiston hakuun liittyviä haasteita. Esimerkiksi termien käyttö tuotti jonkin verran päänvaivaa, sillä muuttamalla sanavalintoja saattoi saada aikaan hyvinkin erityyppisiä hakutuloksia (esimerkiksi sosiaalinen kestävä kehitys – sosiaalinen kestävyys, sustainable development – sustainability). Aineistoa etsiessä näitä täytyi pohtia tarkkaan, jotta työni kannalta merkittäviä julkaisuja ei jäisi huomaamatta.

Kokonaisuutena opinnäytetyöprosessini sujui melko hyvin. Toki parannettavaa on aina ja asiat voisi tehdä myös toisin, mutta huomioiden käytössäni olleet resurssit ja aikataulun prosessi onnistui suunnittelemani tavalla. Vaikka opinnäytetyöprosessin yhdistäminen muihin opintoihin ja työssäkäyntiin aiheuttikin välillä stressiä ja jopa paniikkia, en kohdannut aikataulutukseen liittyviä ongelmia. Toiminta- ja toteutustavat muuttuivat hieman prosessin aikana, mutta pysyin suunnitelmassani ja sain työn valmiiksi sovitussa aikataulussa. Opin toteuttamaan itsenäisesti projektin ja tuottamaan tuotoksen, joka on käytännön työn kannalta hyödyllinen ja jää toivottavasti toimeksiantajalleni päivittäiseen käyttöön.

7.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Vaikka opinnäytetyöni ei ole tutkimuksellinen, toteutin sen laadullisen tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden kriteerien mukaisesti. Tutkimus on eettisesti hyväksyttävä ja luotettava silloin, kun se on toteutettu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa noudatetaan rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisiä. Tutkijat kunnioittavat muiden tutkijoiden tekemää työtä ja viittaavat heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.)

Opinnäytetyöprosessin aikana tarkistin moneen otteeseen, ettei opinnäytetyöni sisällä asiavirheitä. Merkitsin lähteet huolellisesti jo muistiinpanojen tekovaiheessa ja kiinnitin huomiota siihen, etteivät omat mielipiteeni sekoitu lähdeaineistosta saatuun tietoon. Lähteitä tarkastelin kriittisesti arvioiden niiden luotettavuutta ja käytettävyyttä. Pyrin käyttämään ensisijaisia lähteitä aina, kun se oli mahdollista.

Tutkijaa ohjaavat työssään älyllisen kiinnostuksen sekä tunnollisuuden vaatimukset. Tutkijalla on oltava aito kiinnostus uuden tiedon hankkimiseen ja hänen on paneuduttava tunnollisesti alaansa, jotta hänen hankkimansa ja välittämänsä tieto olisi mahdollisimman luotettavaa. (Pietarinen 2002, 60.) Opinnäytetyössäni lähdin aidosta kiinnostuksesta käsiteltävään aiheeseen. Kiinnostus motivoi prosessin toteuttamiseen sekä mahdollisti laajojen aineistojen läpikäynnin aineistoa etsiessä.

Luotettavuus koostuu ennen kaikkea totuudesta ja objektiivisesta tiedosta. Tiedon tuottamiseen vaikuttaa myös tutkijan puolueettomuus, eli se, kuinka paljon tutkijan omat kokemukset vaikuttavat siihen, mitä hän kuulee ja havainnoi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134–136.) Myönnän opinnäytetyöni aineistonkeruuta ohjanneen oma positiivinen suhtautumiseni kestävään kehitykseen. Jätin siis kestävästä kehitystä kriittisesti arvioineet julkaisut pois lähdeaineistosta. Toisaalta

opinnäytetyöni tarkoituksenakaan ei ollut arvioida kestävää kehitystä kriittisesti vaan tuoda esiin kuinka sitä voi toteuttaa varhaiskasvatuksessa.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan kokonaisuutena. Siihen vaikuttavat muun muassa tutkimuksen kohde ja tarkoitus, tutkijan omat sitoumukset, aineiston keruumenetelmät, aineiston analyysi sekä tutkimuksen raportointi. On tärkeää pohtia, mitä tutkitaan ja miksi, miksi aihe on omasta mielestä tärkeä sekä millaisin keinoin aineistoa kerätään. Raportin luotettavuutta lisää sen yksityiskohtaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–142.) Valitsin tutkittavan aiheen sen ajankohtaisuuden ja oman kiinnostukseni pohjalta. Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui kirjallisuuskatsaus aineiston laajuuden perusteella. Aineistoa oli syytä rajata ja kuvaileva kirjallisuuskatsaus sopi tähän tarkoitukseen parhaiten. Raporttiin pyrin avaamaan prosessin kulkua sekä tuloksia mahdollisimman kattavasti ja yksityiskohtaisesti.

Opinnäytetyöprosessiini ei liittynyt tutkimuksia eikä asiakkaille suunnattua toimintaa. Tämän vuoksi en tarvinnut tutkimuslupia eikä minun tarvinnut pohtia yksityisyydensuojaa tai salassapitoon liittyviä eettisiä kysymyksiä. Varmistin toimeksiantajalta jo heti prosessin alussa, että toimeksiantajan nimen saa julkaista opinnäytetyöraportissa. Suurimmat eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvät kysymykset liittyivät opinnäytetyössäni lähinnä lähteiden käyttöön ja uuden tiedon tuottamiseen lähdeaineiston perusteella.

7.3 Kehittämisideoita

Kestävä kehitys on jo nimensä mukaisesti jatkuvaa kehitystä. Tämän vuoksi kaikki siihen liittyvä toiminta vaatii toistuvaa kehittämistyötä. Kestävää kehitystä voisi luontevasti tuoda osaksi varhaiskasvatusta ja lasten arkea erilaisten opetustapaisten tarinoiden, pelien ja lelujen kautta. Nykyaikana myös erilaiset tietokoneohjelmat ja virtuaalimaailmat tarjoavat oppimisympäristöjä, joita jo aivan pienet lapset osaavat käyttää.

Kunnallisella tasolla kestävää kehitystä varhaiskasvatuksessa käsittelevä opas olisi hyvä saada Joensuun kaupungin ja lähialueen kaikkiin päiväkoteihin. Kaupunki voisi myös laatia oman kestävä kehityksen toimintaohjelman, jollainen on jo käytössä esimerkiksi Oulun kaupungissa. Sekä kunnallisesti että valtakunnallisella tasolla olisi tärkeää lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutusta kestävästä kehityksestä. Ammattikorkeakouluopintojeni aikana en törmännyt kestävä kehityksen käsitteeseen kuin vapaavalintaisten opintojen yhteydessä. Kestävä kehitys olisi hyvä ottaa luontevaksi osaksi kaikkia opintoja niin ammattikorkeakoulussa kuin muissakin oppilaitoksissa.

Päiväkodissa kestävä kehityksen ja kestävä kehityksen kasvatuksen voi ottaa osaksi vuosisuunnitelmaa. Päiväkodin toimintakaudet voivat painottua eri kestävä kehityksen teemoille, esimerkiksi sosiaalisen kestävyiden toimintakausi, kestävyiden kulttuurin toimintakausi ja niin edelleen. Myös vanhemmille on hyvä jakaa tietoa kestävästä kehityksestä sekä osallistaa vanhemmat ja lapset mukaan päiväkodin toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Vanhempien ja lasten kanssa voi yhdessä suunnitella, kuinka päiväkodista voi tehdä entistä kestävämmän ja viihtyisemmän toimintaympäristön sen kaikille käyttäjille.

Olisi mielenkiintoista saada tietää, kuinka tekemäni opas on otettu mukaan käytännön työhön. Itselleni tuskin tarjoutuu mahdollisuutta päästä myöhemmin tutustumaan päiväkotia Oskarin arkeen ja selvittämään, kuinka kestävä kehityksen kasvatusta siellä käytännössä näkyy, mutta päiväkotia voisi hyödyntää aihetta esimerkiksi tulevien opiskelijoiden kanssa. Toimipaikkana päiväkotia voisi tarjota esimerkiksi harjoittelupaikan, jossa opiskelija voi luoda uusia toimintamalleja kestävä kehityksen kasvatusta toteuttamiseen tai tutkia, kuinka kestävä kehitys päiväkodin arjessa näkyy. Kestävästä kehityksestä varhaiskasvatuksessa olisi mielenkiintoista saada enemmän tietoa ja tutkimuksia, sillä käsite tuntuu jääneen ympäristökasvatuksen varjoon.

Lähteet

- 4V -hanke. 2015. Keke päiväkodissa -kestävän kehityksen opas.
http://www.4v.fi/4v-hanke/kasvattajille/keke_paivakodissa. 21.9.2015.
- Anttila, P. 2001. Se on projekti – vai onko? Kulttuurialan tuotanto- ja palveluprojektien hallinta. Hamina: Akatiimi.
- Arajärvi, P. 2011. Kestävä kehitys perus- ja ihmisoikeuksien raamissa. Teoksessa: Pohjola, A. & Särkelä, R. 2011. Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. 79–95.
- Assadourian, E. 2013. Kestävä elämäntapa. Teoksessa: Worldwatch – instituutti. 2013. Maailman tila 2013. Onko liian myöhäistä? Helsinki: Gaudeamus. 113–123.
- Costanza, R., Alperovitz, G., Daly, H., Farley, J., Franco, C., Jackson, T., Kubiszewski, I., Schor, J. & Victor, P. 2013. Luontoa ja yhteiskuntaa tukeva kestävä talous. Teoksessa: Worldwatch –instituutti. 2013. Maailman tila 2013. Onko liian myöhäistä? Helsinki: Gaudeamus. 124–137.
- Dessein, J., Soini, K., Fairclough, G. & Horlings, L. (toim.) 2015. Culture in, for and as Sustainable Development. Conclusions from the COST Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
<http://www.culturalsustainability.eu/outputs/conclusions.pdf>. 27.9.2015.
- Engelman, R. 2013. Sanahelinästä aitoon kestävyyteen. Teoksessa: Worldwatch –instituutti. 2013. Maailman tila 2013. Onko liian myöhäistä? Helsinki: Gaudeamus. 19–31.
- Espoon kaupunki. 2012. Koulujen ja päiväkotien kestävä kehityksen ohjelmat.
http://www.espoo.fi/fi-FI/Asuminen_ja_ymparisto/Ymparisto_ja_luonto/Kestavan_kehityksen_Espoo_RCE/Koulujen_ja_paivakotien_kestavan_kehityksen_ohjelmat. 17.9.2015.
- Halonen, T. 2011. Kestävä kehitys sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Teoksessa: Pohjola, A. & Särkelä, R. (toim.) 2011. Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. 29–36.
- Häikiö, L. 2012. Kestävä kehitys. Utopia kehittyvästä ja kestävästä kansalaisten yhteiskunnasta. Teoksessa: Helne, T. ja Silvasti, T. 2012. Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Tampere: Juvenes Print. 150–157.
- Hämeenlinnan kaupunki. 2014. Kestävä elämäntapa-ohjelma. Hämeenlinna 2014-2020.
<http://www.hameenlinna.fi/pages/388584/Kest%C3%A4v%C3%A4%20el%C3%A4m%C3%A4ntapa%20-ohjelma.pdf>. 28.9.2015.
- Järnefelt, H. 2013. Lähikulttuurista kestävyyttä. Teoksessa: Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura. Kestävä kasvatus – kulttuuria etsimässä. Helsinki: Erweko Oy. 244–258.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.

- Karisto, A. 2012. Sukupolvien yhteydet. Teoksessa: Helne, T. ja Silvasti, T. 2012. Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Tampere: Juvenes Print. 222–234.
- Karvonen, S. & Vaarama, M. 2014. Yhteiskunnan sosiaalinen kestävyys väestön mielipiteiden valossa. Teoksessa: Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (toim.) 2014. Suomalaisten hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes Print. 282–304.
- Kiander, J. 2011. Voiko talouskasvu olla kestävä? Teoksessa: Pohjola, A. & Särkelä, R. (toim.) 2011. Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. 46–60.
- Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaosto. 2006. Kestävä kehitys edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006-2014. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Koivula, M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa: Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus. 19–45.
- Laine, M. 2013. Kulttuurin saamat merkitykset kehitystä edistävän kasvatuksen näkökulmasta. Teoksessa: Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura. 2013. Kestävä kasvatusta – kulttuuria etsimässä. Helsinki: Erweko Oy. 26–38.
- Linn, S. 2010. Kaupallisuus lasten elämässä. Teoksessa: Worldwatch – instituutti. 2010. Maailman tila 2010. Kulutuskulttuurista kestäväan elämäntapaan. Helsinki: Gaudeamus. 99–106.
- Luomi, A., Paananen, J., Viberg, K. & Virta, L. 2010. Keke päiväkodissa. Kestävän kehityksen opas. Helsinki: Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy. 4V – Välitä, Vaikuta, Viihdy, Voi Hyvin.
- Mäkelä, J. & Sajaniemi, N. 2013. Vertaissuhteet muovaavat lapsen aivoja. Teoksessa: Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) 2013. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus. 37–49.
- Norrdahl, K. 2008. What might early childhood education for sustainability look like?. Teoksessa: United Nations. 2008. The contribution of early childhood education to a sustainable society. Paris: Unesco. 73–80.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2015a. Varhaiskasvatus. <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/varhaiskasvatus/?lang=fi>. 14.10.2015.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2015b. Varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe voimaan 1.8.2015: Lakimuutoksen keskeinen sisältö. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/liitteet/Vaka1_liite.pdf. 14.10.2015.
- Oulun kaupungin sosiaali- ja terveystoimi. 2006. Päivähoidon kestävä kehityksen toimintaohjelma. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus. http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=dc2a6433-91cc-444c-89f4-49485243b574&groupId=112792. 17.9.2015.
- Paavola, H. & Talib, M-T. 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Parikka-Nihti, M. 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävä kehitys. Helsinki: Lasten keskus.

- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Partanen, J. & Lahikainen, A. 2008. Lasten markkinat. Teoksessa: Lahikainen, A., Punamäki, R.-L. & Tamminen, T. 2008. Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY. 60–79.
- Pohjola, A. 2014. Sosiaalisesti kestävä kehitys ja talous. Teoksessa: Särkelä, R., Siltaniemi, A., Rouvinen-Wilenius, P., Parviainen, H. ja Ahola, E. (toim.) 2014. Hyvinvointitalous. Helsinki: Soste. 98–106.
- Pietarinen, J. 2002. Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa: Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.) 2002. Tutkijan eettiset valinnat. Tampere: Tammer-Paino. 58–69.
- Pramling Samuelsson, I. & Kaga, Y. 2010. Varhaiskasvatus kulttuurin muokkajana. Teoksessa: Worldwatch –instituutti. 2010. Maailman tila 2010. Kulutuskulttuurista kestävään elämäntapaan. Helsinki: Gaudeamus. 93–98.
- Rosenberg, T. 1993. Pienestä pitäen. Ympäristökasvatus ja päivähoidon ekologinen arki. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- Rouhinen, S. 2013. Kestävä kehitys. Teoksessa: Raunio, T. & Saari, J. (toim.) 2013. Euroopan paras maa? Suomen muuttuva asema Euroopan unionissa. Helsinki: Gaudeamus. 139–159.
- Saari, J. 2012. Onnellisuuspolitiikka. Kohti sosiaalisesti kestävää Suomea. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Turku: Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>. 10.9.2015.
- Siivonen, K. 2006. Kulttuuritoiminnalla kulttuurisesti kestävään kehitykseen – esimerkkinä osallistava alueellinen kulttuuristrategiatyö Varsinais-Suomessa. Teoksessa: Siivonen, K. (toim.) 2006. Kulttuurista kestävyttä. Helsinki: Ethnos ry. 14–31.
- Soini, K. 2013. Kestävä kehitys ja kulttuuri. Teoksessa: Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seura. 2013. Kestävä kasvatus – kulttuuria etsimässä. Helsinki: Erweko Oy. 12–25.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2011. Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112320/URN%3aNBn%3afi-fe201504223250.pdf?sequence=1>. 4.9.2015.
- Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Suomen kestävä kehityksen toimikunta. 2014a. Kestävän kehityksen toimenpidesitoumukset. Kestävän kehityksen arki varhaiskasvatuksessa. <http://sitoumus2050.fi/fi/sitoumus/kest%C3%A4v%C3%A4n-kehityksen-arki-varhaiskasvatuksessa>. 28.9.2015.
- Suomen kestävä kehityksen toimikunta. 2014b. Kestävän kehityksen toimenpidesitoumukset. Varhaiskasvatuksen suunnitelmallinen keke-toiminta. <http://sitoumus2050.fi/fi/sitoumus/varhaiskasvatuksen-suunnitelmallinen-keke-toiminta>. 28.9.2015.
- Suomen YK-liitto. 2015. Ekologinen kestävä kehitys. <http://www.ykliitto.fi/yk70v/ekologinen>. 31.8.2015.

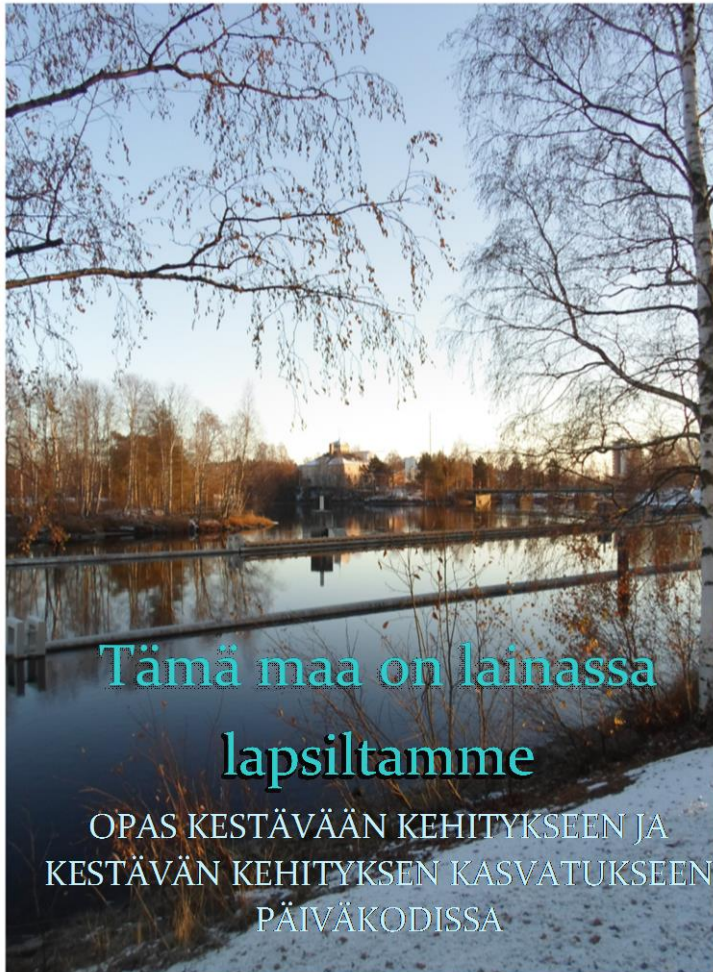
- Suosalo, A., Tavasti, A., van den Kreeke, K., Lehti, P. & Vannucchi, A. 2008. Lasten Aurinkovuosi. Opas ekologiseen lastenkulttuuriin. Turku: Sammakko.
- Särkelä, R. 2011. Osallisuus, vaikuttamismahdollisuudet ja sosiaalinen kestävyys. Teoksessa: Pohjola, A. & Särkelä, R. (toim.) 2011. Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. 144–167.
- Särkelä, R & Pohjola, A. 2011. Sosiaalisen kestävyuden ulottuvuuksia ja merkitys. Teoksessa: Pohjola, A. & Särkelä, R. (toim.) 2011. Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. 9–25.
- THL. 2015a. Varhaiskasvatus.
<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>. 14.10.2015.
- THL. 2015b. Sosiaalisesti kestävä kehitys.
<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointipolitiikka/kehityssuuntia/sosiaalisesti-kestava-kehitys>. 28.9.2015.
- THL. 2015c. Sosiaalinen kestävyys on Suomen hyvinvoinnin edellytys.
<https://www.thl.fi/fi/ajankohtaista/kampanjat/thl-n-vaaliteemat-2015/sosiaalinen-kestavyys-on-suomen-hyvinvoinnin-edellytys>. 5.10.2015.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 41–53.
- Tutkimuksellinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. 13.10.2015.
- Ulkoasiainministeriö & Ympäristöministeriö. 1987. Yhteinen tulevaisuutemme. Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- UNESCO. 2012. Culture: a driver and an enabler of sustainable development. UN System task team on the POST-2015 UN Development Agenda. Thematic Think Piece. Unesco.
- United Nations. 2015b. Draft outcome document of the United Nations summit for the adoption of the post-2015 development agenda.
http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/69/L.85&Lang=E. 27.9.2015.
- United Nations. 2015a. The Millenium Development Goals Report 2015. New York: United Nations.
http://www.undp.org/content/dam/undp/library/MDG/english/UNDP_MDG_Report_2015.pdf. 27.9.2015.
- Vantaan kaupunki. 2015. Kestävä elämäntapa.
http://www.vantaa.fi/asuminen_ja_ymparisto/ymparistopalvelut/kesta_va_elamantapa. 28.9.2015.
- Varhaiskasvatuslaki 36/1973.
- Vartiainen, H. 2014. Vihreän lipun ympäristökasvatusohjelma – vaikuttavuutta osallisuuden keinoin. Tampere: Tampereen yliopisto.
<http://tampub.uta.fi/handle/10024/95368>. 21.9.2015.

- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2002. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- WCED. 1987. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>. 21.8.2015.
- WWF. 13.8.2015. Luonnonvarat loppuivat tänään – kasvanut hiilijalanjälkemme aikaisti maailman ylikulutuspäivää lähes viikolla. <http://wwf.fi/wwf-suomi/viestinta/uutiset-ja-tiedotteet/Luonnonvarat-loppuivat-tanaan---kasvanut-hiilijalanjalkemme-aikaisti-maailman-ylikulutuspaivaa-lahes-viikolla-2545.a>. 27.9.2015.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Tasa-arvo ja sukupuoli varhaiskasvatuksen opetus- ja toimintasuunnitelmissa. Teoksessa: Ylitapio-Mäntylä, O. (toim.) 2012. Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus. 55–68.
- Ympäristöministeriö. 2013a. Mitä on kestävä kehitys. http://www.ym.fi/fi-FI/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys. 21.8.2015.
- Ympäristöministeriö. 2013b. Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus. http://www.ym.fi/fi-FI/Ymparisto/Kestava_kehitys/Kestavan_kehityksen_yhteiskuntasitoumus. 5.10.2015.
- Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus SYKE. 2013. Luontotyytit. <http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Luontotyytit>. 14.10.2015.
- Ylöjärven kaupunki. 2015. Varhaiskasvatus. <http://www.ylojarvi.fi/perhe-ja-sosiaalipalvelut/varhaiskasvatus/>. 17.9.2015.
- Åhlberg, M.1998. Kestävän kehityksen pedagogiikka ja yleisdidaktiikka. Joensuu: Joensuun yliopisto.

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Päiväkoti Oskari
Toimeksiantajan edustaja:	Tuuli Paakkunainen
Osoite:	Petrankatu 22 80130 JNS
Puhelinnumero:	045 890 7250
Sähköposti:	paivakoti.oskan@hotmail.com
Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaaliala
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1201312 Ida Kotimäki
Puhelinnumero:	0504067458
Sähköposti:	ida.kotimaki@opetus.edu.karelia.fi
Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Kestävän kehityksen opetus mukainen
Toteutusmuoto	toiminnallinen, opas
Aikataulu	
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	
Toimeksiantajan sitoumukset	
Opiskelijan sitoumukset	
Opiskelija toimittaa oppaan toimeksiantajalle	
Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Heidi Makkonen Kirsi Lindlöf
Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	
Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
10.11.2014	Ida Kotimäki
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
10.11.2014	Tuuli Paakkunainen
Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
11.5.2015	H/M Heidi Makkonen

Ida Kotimäki | 2015

Karelia-ammattikorkeakoulu

Lukijalle

Tämä opas kertoo kestävästä kehityksestä ja siitä, kuinka kestävä kehitys kasvatusta voi käytännön varhaiskasvatustyössä toteuttaa.

Oppaassa määritellään ensin lyhyesti kestävä kehitys sekä ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Tämän jälkeen kerrotaan kestävä kehitys kasvatuksesta ja kestävästä elämäntavoista. Oppaan lopussa on lähdeluettelo sekä kirjallisuusehdotuksia aiheesta enemmän kiinnostuneille.

Kestävä kehitys kasvatusta suunniteltaessa on hyvä muistaa, että lapsen ensisijainen tehtävä on olla lapsi. Lasten tehtävä ei siis ole murehtia ilmastonmuutoksesta tai muista yhteiskuntaa uhkaavista katastrofeista. Kuten muussakin kasvatuksessa, on suunnittelussa aina huomioitava lapsen ikätason luomat edellytykset ja toimittava niiden mukaan.

Opas on toteutettu päiväkodin työntekijöitä ajatellen, mutta yhtä hyvin sitä voivat käyttää myös vanhemmat ja muut lapsen kasvatukseen osallistuvat.

Sisältö:

Mitä on kestävä kehitys?	3
Ekologinen kestävyys	4
Taloudellinen kestävyys	5
Sosiaalinen kestävyys	6
Kulttuurinen kestävyys	7
Kestävän kehityksen kasvatus	8
Kestävä kehitys päiväkodissa	9
Kestävät kulutustottumukset	11
Aiheeseen liittyvää kirjallisuutta	13
Lähteet	14

”Emme ole perineet tätä maata esi-isiltämme,
vaan se on lainassa lapsiltamme”

(Amerikan alkuperäiskulttuurien sanonta)

(Engelman 2013, 21)

Mitä on kestävä kehitys?

Lyhyesti määriteltynä kestävä kehitys on ”kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa” (WCED 1987).

Kestävä kehitys voidaan jakaa neljään eri näkökulmaan, joita ovat ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. (Ympäristöministeriö 2013.)

Ekologinen kestävyys

Ekologinen kestävyys pyrkii säilyttämään maapallon elinkelpoisena säästämällä raaka-aineita ja energiaa sekä minimoimalla saastuttamista (Suomen YK-liitto 2015; Åhlberg 1998, 82–83).

Ekologisesti kestävässä päiväkodissa:

- Kierrätetään
- Ei roskata ympäristöä
- Sammutetaan valot kun niitä ei tarvita
- Kunnioitetaan luontoa ja eläimiä
- Ei juoksuteta vettä vesihanasta turhaan
- Kuljetaan bussilla tai pyöräillen

Taloudellinen kestävyys

Taloudellinen kestävyys pyrkii talousmalliin, jossa aineellisen kulutuksen lisäämisen sijaan keskitytään ihmisen kestäväen hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantamiseen (Costanza, Alperovitz, Daly, Farley, Franco, Jackson, Kubisewski, Schor & Victor 2013, 124, 126).

Taloudellisesti kestävässä päiväkodissa:

- Pohditaan yhdessä lasten kanssa kuinka aineellista kuluttamista voisi vähentää
- Hankitaan uutta vain todelliseen tarpeeseen
- Lelut ovat mielikuvitusta kehittäviä, pitkäikäisiä ja eri ikäkausiin sekä erilaisiin leikkeihin sopivia.

Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalisen kestävyiden tavoitteena on edistää oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja yksilön vaikutusmahdollisuuksia sekä ehkäistä syrjintää (Karisto 2012, 222; Karvonen & Vaarama 2014, 300–302.)

Sosiaalisesti kestävässä päiväkodissa:

- Kaikki ovat samanarvoisia
- Kaikki otetaan mukaan leikkeihin
- Edistetään lasten osallisuutta
- Lapset ja heidän vanhempansa saavat vaikuttaa päiväkodin asioihin
- Ketään ei kiusata
- Autetaan toisia

Kulttuurinen kestävyys

Kulttuurinen kestävyys pyrkii varjelemaan alueellista, aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä. Kulttuurinen kestävyys edellyttää, että erilaiset ja eritaustaiset ihmiset ovat tasavertaisesti mukana kulttuurin laajassa kokonaisuudessa. (Siivonen 2006, 19–21)

Kulttuurisesti kestävässä päiväkodissa:

- Tutustutaan oman alueen kulttuuriin ja historiaan
- Tutustutaan vieraisiin kulttuureihin ja vieraista kulttuureista kotoisin oleviin ihmisiin
- Opitaan eri sukupolvilta esimerkiksi vierailemalla lähialueen vanhainkodeissa

Kestävän kehityksen kasvatus

Kestävän kehityksen kasvatus rakentuu lasten kokemuksista yhteisöstä ja luonnosta, luonnon ja yhteisön kunnioittamisen edistämisestä, tietoisuuden edistämisestä siitä, kuinka luontoa voi käyttää kestävällä tavalla sekä lasten kyvystä tehdä vastuullisia, kestäviä valintoja (Norddahl 2008, 74).

Kestävä varhaiskasvatus rohkaisee lapsia omaksumaan asenteita ja perustaitoja, joiden avulla he kykenevät suhtautumaan tietoon ja toimintaan vastuullisesti. (Pramling Samuelsson & Kaga 2010, 95–97).

Kestävä kehitys päiväkodissa

Lapsille voi kertoa miksi on tärkeää kunnioittaa luontoa, ympäristöä ja muita ihmisiä.

Päiväkodin pihalle voidaan rakentaa hyötypuutarha yhdessä lasten kanssa. Joitakin hyötykasveja voi kasvattaa myös talvella sisätiloissa. Lasten kanssa voi lisäksi kokeilla esimerkiksi hedelmien kasvustusta siemenistä.

Lapset voi ottaa mukaan luomaan päiväkodista ympäristöystävällisempi

Lasten kanssa voi pohtia esimerkiksi veden ja energiankulutusta sekä kulutuskulttuuria: mitkä tavarat ovat tarpeellisia ja mitkä eivät? Kuinka pidän tavaroista huolen niin, että ne kestävät pitkään?

Päiväkodissa voidaan tutustua uusiutuviin energiamuotoihin kirjojen, kuvien, kokeilujen ja vierailuiden avulla.

Liite 2 (11)

Päiväkotiin voidaan perustaa lelun- ja tavaravaihtopiste tai kirpputori, johon lapset ja vanhemmat voivat tuoda tarpeettomaksi jääneitä, käyttökelpoisia tavaroita.

Päiväkodissa hyödynnetään lähikirjaston palveluita ja tutustutaan niihin yhdessä lasten kanssa.

Vanhempien yhteistyötä ja osallistumista voi vahvistaa järjestämällä talkoita, yhteisiä tapahtumia ja retkiä. Näihin voi kutsua myös lähialueen asukkaita, esimerkiksi eläkeläisiä.

Turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyessä lasten kanssa voisi pohtia, kuinka lähialueen vastaanotokeskuksen asukkaita voisi auttaa tai ilahduttaa. Samalla lapset saavat mahdollisuuden tutustua vieraisiin kulttuureihin.

Tutustutaan ympäröivään kulttuuriin: lapset voivat kertoa mistä ovat kotoisin tai selvittää, mistä heidän vanhempansa/isovanhempansa ovat kotoisin. Lasten kanssa voi selvittää esimerkiksi heidän kotiseutunsa perinneruokia tai tutustua alueen kulttuurihistoriaan.

Kestävät kulutustottumukset

Kestävää kehitystä tukevassa päiväkodissa kiinnitetään huomiota kestäviin kulutustottumuksiin ja opetetaan niitä myös lapsille.

Kierrätys: jätteiden lajittelu, vanhojen tavaroiden ja materiaalien kunnostus ja uusiokäyttö

Ruokajätteen minimointi: lautaselle otetaan vain sen verran ruokaa kuin jaksaa syödä. Lapsia voi motivoida ruokajätteen vähentämiseen esimerkiksi punnitsemalla ruokajätteen määrän päivittäin ja merkitsemällä sen taulukkoon, josta kehitystä voi seurata.

Ympäristöystävällinen ja terveellinen lähiruoka: mikäli mahdollista, päiväkodissa kiinnitetään huomiota ruoan ympäristöystävällisyyteen ja terveellisyyteen sekä suositaan lähi- ja luomutuotteita. Satokaudella lasten kanssa voi tehdä yhdessä ruokaa/välipalaa yhdessä kerätyistä sienistä ja marjoista sekä hyötypuutarhan anti-
mista.

Lasten olisi hyvä saada tietää ja nähdä mistä ruoka tulee: Päiväkodista voidaan tehdä vierailuja tuotantoympäristöön, esimerkiksi lähialueen maatiloille.

Kertakäyttökulttuurista luopuminen: kerta-käyttöastioiden ym. käytön välttäminen. Pienten lasten vanhempia voi tukea ja rohkaista kesto-vaippojen käyttöön. Myös päiväkodissa voi käyttää esim. pestäviä, kankaisia käsipyyhelappuja ja nenäliinoja paperipyyhkeiden sijaan.

Kankaiset ostokassit: Lapset voivat piirtää/painaa kangasväreillä kuvioita omiin kangaskasseihin, joita rohkaistaan käyttämään kaupassa käydessä ja muovipussin sijaan.

Aineettomat lahjat: Juhlapäivien lähestyessä lasten kanssa voi pohtia, millaisia aineettomia lahjoja he voisivat antaa läheisilleen. Lapset voivat askarrella esimerkiksi lahjakortteja joissa lupaavat auttaa kotitöissä tms. Myös päiväkodissa voidaan järjestää esimerkiksi elämysilta vanhemmille, jonne lapset voivat antaa lahjaksi pääsyliput.

Aiheeseen liittyvää kirjallisuutta

Ekokumppanit Oy & Mannerheimin lastensuojeluliiton Hämeen piiri ry. 2012. Lapsiperheen ympäristöopas.

<http://www.ilmankos.fi/lapsiperheen-ympaeristoeopas>

Luomi, A., Paananen, J., Viberg, K. & Virta, L. 2010. Keke päiväkodissa - kestävän kehityksen opas.
http://www.4v.fi/files/4679/Keke_paivakodissa.pdf

<http://www.4v.fi/kekepaivakodissa>

Parikka-Nihti, M. 2011. Pieniä puroja – kasvua kohti kestävää kehitystä.

Parikka-Nihti, M & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä – ympäristökasvatus varhaislapsuudessa.

Lähteet

- Costanza, R., Alperovitz, G., Daly, H., Farley, J., Franco, C., Jackson, T., Kubiszewski, I., Schor, J. & Victor, P. 2013. Luontoa ja yhteiskuntaa tukeva kestävä talous. Teoksessa: Worldwatch – instituutti. 2013. Maailman tila 2013. Onko liian myöhäistä? Helsinki: Gaudeamus. 124–137.
- Engelman, R. 2013. Sanahelinästä aitoon kestävyteen. Teoksessa: Worldwatch – instituutti. 2013. Maailman tila 2013. Onko liian myöhäistä? Helsinki: Gaudeamus. 19–31.
- Karisto, A. 2012. Sukupolvien yhteydet. Teoksessa: Helne, T. ja Silvasti, T. 2012. Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla. Tampere: Juvenes Print. 222–234.
- Karvonen, S. & Vaarama, M. 2014. Yhteiskunnan sosiaalinen kestävyys väestön mielipiteiden valossa. Teoksessa: Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (toim.) 2014. Suomalaisten hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes Print. 282–304.

- Norddahl, K. 2008. What might early childhood education for sustainability look like?. Teoksessa: United Nations. 2008. The contribution of early childhood education to a sustainable society. Paris: Unesco. 73–80.
- Pramling Samuelsson, I. & Kaga, Y. 2010. Varhaiskasvatus kulttuurin muokkaajana. Teoksessa: Worldwatch – instituutti. 2010. Maailman tila 2010. Kulutuskulttuurista kestäväan elämäntapaan. Helsinki: Gaudeamus. 93–98.
- Siivonen, K. 2006. Kulttuuritoiminnalla kulttuurisesti kestäväan kehitykseen – esimerkkinä osallistava alueellinen kulttuuristrategiatyö Varsinais-Suomessa. Teoksessa: Siivonen, K. (toim.) 2006. Kulttuurista kestävyttä. Helsinki: Ethnos. 14–31.
- Suomen YK-liitto. 2015. Ekologinen kestävä kehitys. <http://www.ykliitto.fi/yk70v/ekologinen>. 31.8.2015.
- WCED. 1987. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>. 21.8.2015.

- Ympäristöministeriö. 18.6.2013. Mitä on kestävä kehitys. [http://www.ym.fi/fi-FI/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys#Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys](http://www.ym.fi/fi-FI/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys#Sosiaalinen_ja_kulttuurinen_kestavyys). 21.8.2015
- Åhlberg, M.1998. Kestävän kehityksen pedagogiikka ja yleisdidaktiikka. Joensuu: Joensuun yliopisto.